

SKRIFTLIGE INDLÆG FRA DET ØKONOMISKE RÅDS MEDLEMMER

På de følgende sider er gengivet skriftlige indlæg fra medlemmer af Det Økonomiske Råd. Følgende medlemmer har ønsket at give skriftlige bidrag:

Økonomi- og Erhvervsministeriet
Finansministeriet
Kommunale organisationer
Danmarks Nationalbank
Dansk Arbejdsgiverforening
Dansk Byggeri
Landsorganisationen i Danmark
Dansk Metal
Akademikernes Centralorganisation
Dansk Industri
Håndværksrådet
Landbrugsraadet
Dansk Erhverv
Finansrådet
FTF – Hovedorganisation for offentligt og privat ansatte
Arbejderbevægelsens Erhvervsråd
Særlig sagkyndig Birgitte Sloth
Særlig sagkyndig Torben M. Andersen
Særlig sagkyndig Nina Smith

Økonomi- og Erhvervsministeriet

Økonomi- og Erhvervsministeriet vil gerne kvittere for analyserne i vismændenes forårsrapport. Der er udarbejdet en nyttig og nøgtern analyse af de finanspolitiske udfordringer, som Danmark står overfor.

Vi er enige i formandskabets anbefalinger af, at konsolideringen af den offentlige økonomi skal påbegyndes i 2011. Det er helt nødvendigt med en genopretning af de offentlige finanser for at styrke troværdigheden om finanspolitikken og den faste kronkurs. Kravene i EU's Stabilitets- og Vækstpagt er på dette punkt helt entydige. Danmark er den 12. maj kommet ind i EU's procedure for uforholdsmæssigt store underskud, og det betyder, at Danmark (som minimum) skal gennemføre initiativer, der styrker den strukturelle offentlige saldo med 1½ pct. af BNP i løbet af 2011 til 2013.

Formandskabet anbefaler, at de påkrævede forbedringer af den offentlige saldo *både* sker via besparelser og reformer, som øger arbejdsudbuddet. I Genopretningsaftalen er der netop gennemført initiativer af denne art, blandt andet i form af en forkortelse af dagpengeperioden, der indføres over to år fra 1. juli i år. Reformen på dagpengeområdet skønnes isoleret set at styrke arbejdsudbuddet med ca. 14.000 personer. Genopretningsaftalen styrker den offentlige økonomi med 24 mia. kr. frem mod 2013 og indfrier den forventede henstilling fra EU. Genopretningsaftalen er således i tråd med formandskabets anbefalinger.

Formandskabet peger dog på, at der er behov for yderligere initiativer for at sikre, at finanspolitikken er holdbar på længere sigt. Selvom der er forskellig opfattelse af størrelsesordenen af dette behov, er Økonomi- og Erhvervsministeriet enig i, at der skal gennemføres yderligere struktur- og finanspolitiske tiltag for at sikre den langsigtede holdbarhed.

Det er også baggrunden for, at der i Genopretningsaftalen ligeledes indgår initiativer om til efteråret at gennemføre forhandlinger om førtidspensionsområdet og fremlægge forslag, der kan tilskynde de unge til at komme hurtigere gennem uddannelsessystemet. Det vil bidrage til at øge arbejdsudbuddet og dermed forbedre holdbarheden af de offentlige finanser.

Dansk økonomi står med to store udfordringer, som det også fremgår af rapporten. Udover den nødvendige konsolidering af den offentlige økonomi, skal dansk økonomi bringes tilbage på vækstsåret. Rapporten viser, at der er en betydelig udfordring med at få skabt tilstrækkelig økonomisk vækst i fremtiden i Danmark. I den forbindelse er en række forhold, herunder et styrket uddannelsesniveau, centrale for Danmarks vækstmuligheder på længere sigt. Formandskabet påpeger dog samtidig,

at et øget uddannelsesniveau ikke i sig selv er en sikker vej til at styrke de offentlige finansers holdbarhed.

En højere økonomisk vækst stiller krav til, at vi i Danmark får styrket den alt for lave produktivitetsudvikling. Det vil kræve et langt sejt træk, ikke mindst i danske virksomheder, men også fra det offentliges side, hvor forhold som styrket innovation, vækst i små- og mellemstore virksomheder, øget offentlig-privat samarbejde og konkurrence vil kunne bidrage. I den forbindelse finder Økonomi- og Erhvervsministeriet det positivt, at vismændenes næste rapport vil have fokus på vækst og produktivitet.

Finansministeriet

DØR noterer, at finanspolitikken er meget ekspansiv i 2009 og 2010 bl.a. påvirket af en kraftigere stigning i det offentlige forbrug end planlagt, og den samlede lempelse skønnes således af Formandskabet at være på linje med deres tidligere anbefalinger. DØRs synspunkt omkring timingen – herunder at lempelsen i 2009 var for kraftig – kan diskuteres i lyset af det usædvanligt abrupte fald i produktion, efterspørgsel og tillid, samt at initiativerne i vidt omfang først har virkning sidst i 2009 og formentlig med stigende styrke i 2010. Det gælder bl.a. frigivelsen af SP og løftet i de offentlige investeringer.

Der er enighed om, at konsolidering af finanspolitikken bør påbegyndes i 2011 og i et omfang svarende til det, der er forudsat i *Konvergensprogram 2009*. Mulighederne for væsentlige justeringer af finanspolitikken, hvis væksten bliver svagere end ventet i DØRs prognose, er som udgangspunkt begrænsede, fordi underskuddet og de finanspolitiske udfordringer i forvejen er omfattende. Desuden er Danmark kommet ind i EUs procedure for uforholdsmæssigt store underskud, hvor der stilles særlige krav til finanspolitikken.

Det er positivt, at Formandskabet bakker klart op om reglerne i Stabilitets- og Vækstpagten. Det kunne i den forbindelse have været nyttigt at redegøre for de særlige krav og henstillinger, som gælder for de lande, der er i proceduren.

DØRs vækstforventninger for 2010 og 2011 under ét er overordnet set på linje med Finansministeriets, men profilen over de to år er noget anderledes. For 2011 forekommer DØRs vækstskøn pessimistiske, og det kan være svært at forstå, at vækstprofilen for Danmark skal afvige væsentligt fra de lande, Danmark eksporterer til. DØR venter således, at væksten går væsentligt op fra 2010 til 2011 i udlandet, selv om finanspolitikken også strammes her, mens den går markant ned i Danmark. DØR venter samtidig en kraftig stigning i væksten, herunder privatforbruget, i 2012, hvor

gennemslaget fra højere renter og stramminger af finanspolitikken samlet set må ventes at være større end i 2011. Navnlig væksten i privatforbruget kan forekomme lav i 2011, i lyset af den høje opsparing og de lave renter, og at den reale forbrugsbestemmende indkomst samlet øges med 8½ pct. i årene 2010 og 2011.

Det er Finansministeriets vurdering, at væksten må ventes at stige i 2011, og at de lempelser, der er gennemført, samt faldet i renterne siden 2008 vil virke med stigende styrke i år og næste år. Dermed vil den økonomiske politik samlet set bidrage positivt til væksten i 2011, selv om konsolideringen til næste år isoleret set virker dæmpende. Genopretningsaftalen ændrer ikke billedet, idet virkningerne af de nye stramminger i 2011 modvirkes af, at der på den offentlige udgiftsside sker et skifte fra overførsler med lav aktivitetsvirkning til offentligt forbrug med højere kortsigtet aktivitetsvirkning.

Det er samtidig vurderingen, at opsvinget i stigende grad vil være selv bærende, dvs. især trukket af privat efterspørgsel. Det ser også ud til at være tilfældet i DØRs prognose, hvor den samlede efterspørgsel er justeret lidt op i 2011 i forhold til efterårsprognosen, selv om væksten i den offentlige efterspørgsel er reduceret som følge af den konsolidering, der blev annonceret i Konvergensprogram 2009. Det vækstbillede, som prognosen tegner, fremstår således mere robust end i efterårsprognosen – modsat det indtryk man får i forbindelse med omtalen af konsolideringens mulige væksthæmmende virkninger.

Hertil kommer, at forkortelsen af dagpengeperioden og ændringerne af reglerne for genoptjening, der indgår i genopretningsaftalen, må ventes at reducere den strukturelle ledighed og langtidsledigheden. Da ledigheden samtidig er steget mindre end ventet, er risikoen for, at krisen mere vedvarende reducerer beskæftigelsen, blevet dæmpet.

Det fremføres, at en forudsætning for en mindre stram finanspolitik er markante reformer, der styrker den underliggende stilling på de offentlige finanser. I den forbindelse bemærkes, at et af formålene med genopretningsplanen netop er at sikre bedre handlemuligheder senere, hvis der skulle blive brug for det. Ved at fastlægge en klar strategi for genopretning af finanserne baseret på konkrete tiltag øges sandsynligheden for at eventuelle, senere justeringer af finanspolitikken ikke modvirkes af svækket tillid og pres på renten.

DØRs vurdering af de offentlige finanser frem mod 2020 er mere negativ end i Konvergensprogrammet. Det skyldes ifølge rapporten primært, at væksten i BNP – og dermed det offentlige indtægtsgrundlag – er svagere frem mod 2020, mens realvæksten i det offentlige forbrug antages at svare til forløbet i Konvergensprogrammet.

Konkret forudsætter DØR således, at produktivitetsvæksten frem mod 2020 er lavere end i Konvergensprogrammet (men ikke i årene efter), og at det tager ca. 10 år, før konjunkturerne normaliseres, mod normalt 4-6 år (hvilket er antagelsen i Konvergensprogrammet). Det betyder, at det underskud, som DØR opgør i 2015, ikke er strukturelt, og det undersøges derfor reelt ikke, om det centrale mål i 2015-planen om *strukturel* balance i 2015 nås (eller hvad der skal til for at nå dette mål, givet de øvrige forudsætninger).

Det er imidlertid en central pointe, at muligheden for realvækst i de offentlige forbrugsudgifter afhænger af væksten i økonomien. Det er den grundlæggende antagelse, som Finansministeriets langsigtede fremskrivninger bygger på, og det fremgår i realiteten også af de beregninger, som foretages i rapporten. DØR når således frem til samme saldo som i Konvergensprogrammet i 2020 (dvs. et underskud på 1 pct. og ikke 3,3 pct. af BNP), når det forudsættes, at forbrugsudgifternes andel af (et lavere) BNP er som i Konvergensprogrammet, og de krav, der i øvrigt stilles til den økonomiske politik i Konvergensprogrammet, indfris.

Rapporten indeholder et omfattende og interessant kapitel om de langsigtede finanspolitiske udfordringer, hvor det bl.a. konkluderes, at finanspolitisk holdbarhed er en nødvendig, men ikke tilstrækkelig betingelse for en troværdig økonomisk politik. Det er på linje med overvejelserne i Konvergensprogrammet og den overordnede strategi, hvor det primære mål netop er strukturel balance i 2015.

Kapitlet slår bl.a. fast, at flere fødsler ikke kan løse udfordringerne, og viser, at en stigning i arbejdstiden som følge af fx én mindre ferieuge om året (svarende til ca. 1 times længere arbejdstid pr. uge), ikke styrker finanserne med mere end 0,3 pct. af BNP (omkring 5 mia. kr.), medmindre antallet af offentligt ansatte samtidig reduceres, og virkningerne på satsreguleringen af overførslerne suspenderes.

Ifølge Finansministeriets beregninger er Genopretningspakken – inklusive forudsætningen om at nedbringe væksten i det offentlige forbrug fra 2011 til 2013 – tilstrækkelig til at indfri de ventede henstillinger fra EU og stort set sikre finanspolitisk holdbarhed, idet holdbarhedsindikatoren umiddelbart kan opgøres til ca. -0,1 pct. af BNP inklusive pakken. Samtidig vil pakken sikre op mod 85 pct. af den konsolidering, der skal til for at nå strukturel balance i 2015.

Når DØR indregner Genopretningspakken (i presse materialet), når de frem til at holdbarheden er -0,7 pct. af BNP. Det afspejler primært, at forbrugsudgifternes andel af BNP er større end i Konvergensprogrammet (bl.a. som følge af den svage økonomiske vækst og langsomme genopretning frem mod 2020), samt at man har indregnet nominalprincippet i skattestoppet også efter 2019 (hvilket svækker holdbarheden med ca. 0,9 pct. af BNP). Der gælder således:

- At DØR ville nå frem til, at holdbarhedskravet er (mere end) opfyldt i et forløb med Genopretningspakken, og hvor de offentlige forbrugsudgifters andel af BNP i 2020 svarer til forudsætningerne i Konvergensprogrammet.
- At DØR ville nå frem til, at holdbarhedskravet er (mere end) opfyldt i et forløb med Genopretningspakken, og hvor der anvendes samme beregningstekniske antagelser om skattepolitikken efter 2019 som i Konvergensprogrammet.
- At holdbarhedsindikatoren vil være på samme niveau som i DØRs ”minimumsplan” for en troværdig finanspolitik, hvis man 1) indregner de udestående reformkrav i Konvergensprogrammet (dvs. de krav der stilles ud over genopretningspakken), 2) antager at det offentlige forbrugs andel af BNP svarer til det forudsatte i Konvergensprogrammet i 2020 og i øvrigt indregner samme antagelser om skattepolitikken efter 2019, som i Konvergensprogrammet. Genopretningsaftalen med de nævnte antagelser om det offentlige forbrugs BNP-andel, skattestop og resterende reformkrav kan dermed siges i det store og hele at svare til DØRs minimumskrav.

Genopretningsplanen er vedtaget, efter redaktionen af DØR-rapporten er afsluttet, og møder en del af de anbefalinger, som rapporten lægger op til, herunder at dagpengeperioden forkortes til 2 år, og at der sættes navn på de konkrete tiltag, som skal indfri målene i Konvergensprogrammet.

Det er korrekt, at udgiftsstyring fremstår som en helt central – strukturpolitisk – udfordring. De finanspolitiske udfordringer kan således næppe håndteres, hvis det ikke lykkes at dæmpe væksten i udgifterne i forhold til de seneste 20-30 år. Aftalen om genopretning af dansk økonomi indebærer bl.a. en forhøjelse af det såkaldte betingede bloktilskud fra 1 mia. kr. til 3 mia. kr., som samtidig gøres betinget af, at såvel budgettet som den realiserede udgiftsvækst følger aftalerne. Derudover styrkes det individuelle element i den nuværende skattesanktionsmekanisme, og der tages initiativer til generelt at styrke budgetopfølgningen (halvårsregnskaber).

Der er både fordele og ulemper ved det svenske system med treårige nominelle lofter for de *statslige* udgifter (ekskl. renteudgifter). Blandt andet er den kommunale sektor ikke inkluderet i udgiftsloftet, men udelukkende de statslige bloktilskud til kommunerne, hvilket svækker mulighederne for at vurdere effektiviteten i en dansk sammenhæng. Samtidig er der i Sverige eksempler på, at loftet omgås, ligesom sandsynligheden for, at loftet overholdes, selv sagt beror på hvor højt det sættes. Temaet er nærmere gennemgået i Budgetredegerelse 2010.

I forhold til nominal styring gælder desuden, at der allerede er indført mål om, at forbrugsudgifterne kan udgøre op til 26½ pct. af (konjunkturrenset) BNP i 2015. Dertil kommer, at der *de facto* opereres med nominal styring af det offentlige for-

brug, når der foreligger vedtagne budgetter for stat, kommuner og regioner. Den aktuelle budgetopfølgning er således nominal. Det er desuden ikke, som anført i rapporten, skønnet over prisudviklingen, der har vist sig vanskeligt. Erfaringerne viser tydeligt, at det er den reale udvikling i det offentlige forbrug, der afviger fra det forudsatte, mens pris- og lønudviklingen indtil videre ikke har givet anledning til væsentlige styringsmæssige udfordringer. Realvæksten i det offentlige forbrug vil altid være et omdrejningspunkt i den praktiske finanspolitik, fordi realvækst netop måler, om der tilføres resurser, som giver mulighed for øget aktivitet.

Kommunale organisationer

Styring af kommunernes økonomi

KL er uenig i Vismændenes kritik af kommunerne for deres manglende evne til at styre budgetterne.

I rapporten kan man fx læse, at kommunerne med deres budgetter i mange år har overskredet den ramme, KL og regeringen har aftalt. Men i fire ud af de sidste fem år har regeringen og KL efter budgetternes vedtagelse drøftet situationen og været enige om, at kommunernes budgetter har været i overensstemmelse med den økonomiske aftale.

KL anerkender fuldt ud, at der i kommunernes regnskaber i 2009 var en stor overskridelse af budgetterne, og at der er grund til at finde veje til bedre budgetstyring både lokalt og centralt. En betydelig del af budgetoverskridelsen i 2009 finder sted på det specialiserede sociale område, hvor meget stærke kræfter øver en voldsom indflydelse på udgiftsudviklingen. Det spørgsmål indgik i sidste års økonomiaftale. En endnu større del af budgetskredet skyldes afholdelse af opsparede midler på institutionsniveau, der blev båndlagt i kommunerne i 2008, da der det år var pålagt kommunerne en regnskabssanktion af regeringen.

Det fremgår ikke af rapporten om der er korrigeret for, at Folketinget indfører ny lovgivning, eller når regeringen pludselig afsætter 300 mio. kr. til ældreområdet, som det skete i sidste års finanslovsaftale, hvilket fører til højere udgifter i kommunerne. Tilsvarende bliver de sociale sager meget dyrere, når Ankestyrelsen træffer afgørelser i klagesager, der hæver niveauet for, hvad kommunerne skal levere.

Hvis man ikke korrigerer for disse nye opgaver og ændringer i pris- og løn skønnene m.v. i løbet af året, så vil der pr. definition være en budgetoverskridelse, hvilket ikke afspejler et styringsproblem i kommunerne. Det er derfor en grov forenkling at give kommunerne hele skylden for, at udgifterne stiger. Og vismændenes forslag til,

hvordan udgifterne bedre kan styres, lider af flere åbenlyse ulemper i forhold til det nuværende aftalesystem, som indgås for kommunerne under ét.

Det nuværende aftalesystem, hvor aftaler indgås for alle kommuner under ét, giver en fleksibilitet, som både regeringen og kommunerne er godt tjent med i forhold til en centralistisk styring af de offentlige udgifter, som formandskabet lægger op til bl.a. ved at henvise til et tidligere fremført forslag om omsættelige udgiftsrettigheder.

Omsættelige udgiftsrettigheder vil i praksis kunne føre til, at fattige kommuner sælger ud af deres udgiftskvoter til mere velhavende kommuner, og dermed vil forskellene i serviceniveau bare blive udvidet. Og det er helt i modstrid med – de alt for mange – signaler om et ensartet serviceniveau, som udgår fra Christiansborg.

Derudover forekommer der en række praktiske problemer ud fra den betragtning, at stort set alle kommuner anvender overførselsadgang mellem årene for deres daginstitutioner, folkeskoler, plejehjem mv. Det er et sundt styringsprincip, som sikrer en hensigtsmæssig økonomisk adfærd hen over årene. Omsættelige udgiftsrettigheder kan umuliggøre anvendelse af dette styringsprincip, idet kommunerne ikke før i januar eller februar måned efter regnskabsåret ved, hvor meget de decentrale enheder rent faktisk har brugt af deres bevillinger.

Konjunkturrelateret statslig afgift/subsidium på kommunale investeringer

KL deler ikke Vismændenes forslag om at indføre konjunkturafhængige incitamenter til kommunale investeringer. Erfaringerne viser, at anlægsinvesteringer ikke er velegnet som kortsigtet konjunkturreddskab, da anlægsinvesteringer er kendetegnet ved blandt andet at have en lang planlægningsfase, som går forud for de faktiske investeringer.

Derudover finder KL forslaget unødvendigt, da staten allerede i dag har mulighed for at styre kommunernes investeringsomfang via de årlige økonomiske aftaler, hvor staten igennem årene har benyttet sig af at indføre et anlægsloft/anlægsstop overfor kommunerne når der har været et pres på bygge- og anlægsbranchen. Og omvendt i eksempelvis 2010, hvor regeringen via finanslovsforhandlingerne skabte yderligere finansieringsmuligheder til kommunale anlægsinvesteringer.

Danmarks Nationalbank

Det Økonomiske Råds prognose er i hovedsagen i overensstemmelse med vores opfattelse. Hvorvidt genopretningen af lagrene kommer i 2010 eller i 2011, er dog

vanskeligt at bedømme, men det vil få en virkning på BNP i det pågældende år. I øvrigt er Rådets vurdering af forbrugsstigningen lav i 2011.

Udviklingen i 2010 har vist, at markederne reagerer kraftigt over for lande med stor offentlig gæld. Danmark har i denne situation haft et godt udgangspunkt med en lav offentlig gæld. Det har sikret en lav rente for statsobligationer, således at belastningen af de offentlige budgetter er begrænset. Det er vigtigt at fastholde denne gunstige situation.

Derfor er det nødvendigt at nedbringe det offentlige underskud, som i 2010 forventes at nå op på over 5 pct. Herved undgås risici for renteudviklingen. Det er åbenbart, at den afdæmpning af det offentlige forbrug, som indgår i aftalen om genopretning af dansk økonomi, vil – set på baggrund af hidtidige erfaringer – være en betydelig udfordring.

Formandskabet har en vigtig pointe i, at en troværdig finanspolitik ikke blot kræver, at de offentlige udgifter er finansieret i det helt lange løb, men også at man undgår store budgetunderskud over længere perioder. Det er positivt, at denne vigtige pointe nu bliver trukket klart frem.

Under det forventede svage europæiske opsving vil behovet for en forbedring af Danmarks konkurrenceevne gennem lave lønstigninger og stærkere produktivitet accentueres med henblik på at sikre en positiv eksportudvikling.

Den finansielle krise vil føre til en række stramninger af den finansielle lovgivning. mens man i den foregående periode havde lempet på krav til kapital og buffere, vil der givet ske betydelige opstramninger på dette område. Som følge af den finansielle sektors internationale karakter er det væsentligt, at regulering får en international udbredelse som minimumsregler. I EU vil den blive gennemført ved direktiver.

Krisen har vist behov for likviditetskrav. De har hidtil ikke været internationalt reguleret, men nye foranstaltninger skulle mindske risikoen for de finansielle institutioner får likviditetsproblemer, som vi så i efteråret 2008.

Dansk Arbejdsgiverforening

Konjunkturvurderingen

Dansk økonomi vejrer morgenluft, men krisen har sat dybe spor og vi må ikke tro, vi endnu kan ånde lettet op. Danske virksomheders konkurrenceevne forværres fortsat, og det er svært for alvor at få gang i eksporten. Og det er eksporten, der er forudsætningen for at få sat tempo på væksten.

Forårets overenskomstforhandlinger afspejlede den alvorlige økonomiske situation og resulterede i historisk lave satsforhøjelser. Formandskabets prognoser viser os nu, at vores udenlandske konkurrenter fortsat matcher os, og at der derfor ikke er udsigt til deciderede forbedringer af konkurrenceevnen.

Formandskabet dokumenterer, at vi har haft stor glæde af udenlandsk arbejdskraft. De er blevet en væsentlig konjunkturmæssig buffer, som kommer hertil, når der er gang i hjulene, men søger andre steder hen, når der ikke længere er job til dem her i landet. Det er vigtigt, at vi ikke sætter unødvendige hindringer i vejen for deres adgang til det danske arbejdsmarked, og at vi arbejder for gode rammer for dem og deres familie, når de kommer hertil. Udenlandsk arbejdskraft vil være et væsentligt bidrag til vækst. Vores evne til at tiltrække arbejdstagere fra udlandet vil derfor være en af de største udfordringer for Danmark i de kommende årtier.

Langsigtet udvikling i de offentlige finanser

Regeringen og oppositionen har fremlagt to oplæg med deres bud på, hvor der kan hentes 24 mia. kr. Men Formandskabet viser nu, at vores udfordringer er så massive, at det er et langt større beløb, der skal i spil, hvis vi vil sikre en udvikling i de offentlige finanser, der både er holdbar og troværdig. Det er ikke nok at arbejde en time mere om ugen. Der kræves snarere en time mere om dagen.

Der er udsigt til hårde år for dansk økonomi. Det offentlige forbrug er steget markant over de seneste mange år og har aldrig været større end nu.

Formandskabet påpeger, at den samlede styring af de offentlige udgifter er utilstrækkelig. Sammen med rapporten fra Lønkommissionen tegner der sig endvidere et billede af en dårligt fungerende offentlig sektor.

Derfor skal der nye styringsinstrumenter til, som også Formandskabet påpeger. Samtidig er der behov for at gøre løndannelsen mere fleksibel, så de offentlige arbejdspladser får incitament til at udvikle deres arbejdsformer. Derudover er der behov for at øge ledelsesrummet, så engagement og motivation hos den enkelte leder stiger. Det er alle nødvendige tiltag for at få den offentlige sektor effektiviseret.

Der er ingen tvivl om, at en nødvendighed for at komme videre, er en velkvalificeret arbejdsstyrke, men som Formandskabet også viser, så kan vi ikke bare uddanne os ud af problemerne. Der er endda en risiko for, at mere uddannelse ligefrem kan forværre holdbarhedsproblemerne, fordi uddannelse ikke øger erhvervsdeltagelsen særlig meget eller hvis de ekstra personer, der skal have en uddannelse, er ekstra dyre at uddanne.

Der er behov for vidtgående arbejdsmarkedsreformer og det skal ske hurtigt - jo før det gøres, jo mindre drastisk behøver indgrebene at være. Den dagpengereform regeringen lige har besluttet, er et første skridt i den rigtige retning, men langt fra nok, hvis vi ikke vil sætte tilliden til den danske økonomi over styr. Vi må have hele kataloget af muligheder på bordet.

Dansk Byggeri

Konjunkturvurderingen

Der er grundige og tankevækkende analyser i diskussionsoplægget. Selv om nogle af forudsætningerne er overhalet af regeringens genopretningsplan, ændrer det ikke ved hovedkonklusionerne.

Formandskabet skønner, at antallet af beskæftigede i byggeriet vil i løbet af 2010 blive reduceret til niveauet i 2004.

Det vil i så fald sige, at beskæftigelse i år vil falde til det niveau, der var før, konjunkturopsvinget satte ind. Dansk Byggeri vurderer imidlertid, at beskæftigelsen vil blive endnu lavere, idet beskæftigelsen vil falde til det samme lave niveau, som da virkningerne af kartoffelkuren kulminerede i 1993. Dansk Byggeri skønner, at der i 2010 vil være 15.000 færre beskæftigede ved bygge- og anlægsvirksomhed end i 2004. I 2010 er der således nedgang i aktiviteten ved alle tre hovedområder: nybyggeri, renovering og anlægsvirksomhed.

For så vidt angår 2011, forventer formandskabet, at investeringerne i boliger vil stige med 2,6 %, og at investeringerne i erhvervsbygninger vil stige med 11,1 %.

De to skøn er meget optimistiske. Det skyldes, at der stadigvæk er et meget stort udbud af boliger til salg i forhold til antallet af omsatte boliger, og det store udbud lægger pres på boligpriserne og reducerer nybyggeriets konkurrenceevne. Hertil kommer, at de mange ledige lokaler i bygningerne til erhverv reducerer behovet for nyt erhvervsbyggeri. Dansk Byggeri vurderer, at der ikke er udsigt til fremgang i det samlede nybyggeri i 2011.

Ifølge diskussionsoplægget stiger de offentlige investeringer med 20 % både i 2009 og i 2010, hvorefter der er et fald på 15 % i 2011. De meget høje vækstrater har endnu ikke medført nogen nævneværdig vækst i de offentlige investeringer i byggeri og anlæg. Ifølge Danmarks Statistik steg produktionsværdien af offentlige bygge- og anlægsarbejder i 2009 kun med 2,3 % i faste priser.

Det vil sige, at finanspolitikken har ikke været nær så ekspansiv, som mange tror, når det gælder de offentlige bygge- og anlægsarbejder.

Dansk Byggeri ønsker en kortlægning af de offentlige investeringer, så vi kan få belyst, hvad det er, som er stigende. Det vil sige, hvor meget af væksten i de faste nyinvesteringer, der er bygge- og anlægsarbejder, og hvor meget, der er investeringer på de andre områder.

Den finansielle sektor

Dansk Byggeri vurderer, at der med udgangspunkt i en professionel kreditvurdering ikke er grundlag for at inddæmme muligheden for, at man kan opnå fleksibel og individuel finansiering af boligforbedringer og nybyggeri.

I tilfælde af, at de danske rentetilpasningslån bliver afskaffet, vil de formentlig blive afløst af andre former for variabelt forrentede lån, som ikke nødvendigvis vil have den samme sikkerhed som de hidtidige realkreditlån, men derimod vil kunne indebære en højere finansiell risiko og dermed være dyrere end de velkendte realkreditlån. Dansk Byggeri er ikke enig med formandskabet om, at en afskaffelse af rentetilpasningslåne vil kunne være en ulempe for dansk økonomi.

Den langsigtede udvikling i de offentlige finanser

Det er vigtigt, at regeringen iværksætter reformer, der sikrer, at finanspolitikken ikke alene er holdbar, men også troværdig. Dansk Byggeri anerkender de forslag til reformer, som er nævnt i diskussionsoplægget.

Med hensyn til ophævelsen af skattestoppets nominalprincip er det vigtigt, at den fremtidige beskatning af ejendomsværdien tager udgangspunkt i den pris, som man selv har betalt for boligen, og at beskatningen udelukkende bliver reguleret i overensstemmelse med den generelle pris- og lønudvikling. Ved denne ordning vil boligejerne kende den fremtidige reale boligskat ved tidspunktet for ejerskiftet. Det vil med andre ord sige, at beskatningen af ejendomsværdien ikke skal følge udviklingen i boligpriserne. Hermed er der ikke taget stilling til, hvordan overgangen fra det hidtidige beskatningsprincip til et nyt skal udformes.

Det hidtidige system med anlægs- og lånerammer har været meget upræcise redskaber til at styre de kommunale investeringer. På den baggrund foreslår formandskabet, at det bør overvejes at indføre et konjunkturafhængigt incitament til de kommunale investeringer i form af en konjunkturrelateret statslig afgift/subsidium.

Dansk Byggeri ser positivt på forslaget, men en sådan kontracyklisk foranstaltning forudsætter imidlertid nøje overvågning af udviklingen og grundige vurderinger af den forventede aktivitet samt rettidige indgreb. Det kan i praksis være vanskeligt at styre niveauet for den samlede aktivitet.

Dansk Byggeri anbefaler derfor, ligesom formandskabet, at det undersøges, om erfaringerne i Sverige med flerårige udgiftsrammer bør give anledning til at indføre noget tilsvarende i Danmark.

Landsorganisationen i Danmark

Kapitel I. Konjunkturvurdering og økonomisk politik

LO deler formandskabets vurdering af, at der må forventes en relativ lav vækst i økonomien i 2010 og de næste to år.

LO finder, at det er relativt lave lønskøn, som præsenteres i oplægget. Formandskabets prognose for udviklingen i løn og priser betyder, at reallønnen først stiger i 2012. LO forventer en vis lønglidning, eftersom produktionen igen er stigende. Samtidig er der lagt op til pæne produktivitetstigninger på 5,9 pct. i 2010 og 2,8 i 2011 og en lidt lavere stigning på 1,8 pct. i 2012.

Formandskabet påpeger selv, at konjunktursituationen taler for en fortsættelse af den lempelige finanspolitik. De langsigtede krav sættes først og der anbefales derfor en opstramning allerede i 2011. Med hensyn til banksektoren ligger Formandskabets anbefalinger på linje med LO's vurdering.

Finanspolitikken

Formandskabet anfører, at konjunktursituationen taler for en fortsættelse af den lempelige finanspolitik for at understøtte det skrøbelige opsving. Dette forhold falder dog bort til fordel for hensynet til en konsolidering, der skal påbegyndes allerede i 2011. Det skulle ske med hensyn til de offentlige finanser på kort, mellemlangt og langt sigt.

LO er uforstående over for denne anbefaling. Fremskrivningerne i rapporten viser, at man allerede i 2012 opfylder kravene fra vækst og stabilitetspagten om underskud under 3 pct. af BNP. Det gælder endda også, hvis man førte en neutral finanspolitik i 2011. Danmark har samtidig en offentlig gæld og offentlige underskud langt under de fleste andre europæiske lande. Der er således intet, der tilsiger en meget hurtig opstramning.

I sidste rapport blev det anbefalet, at finanspolitikken skulle "stå på to ben". Dels kortsigtet, hvor den tilrettelægges ud fra den aktuelle konjunktursituation, og dels langsigtet, hvor fokus fastholdes på den finanspolitiske holdbarhed. De langsigtede udfordringer bør ikke blokere for en aktiv finanspolitik i en kraftig lavkonjunktur. Anbefalingerne i denne rapport er således i direkte modstrid med anbefalingerne i sidste rapport.

Formandskabets beregninger viser et outputgap på ca. -4 pct. i 2011. Et outputgap måler uligevægten i økonomien. Hvis outputgabet er negativt, betyder det, at økonomien har ledig kapacitet, hvorfor beskæftigelsen kan øges, uden at det vil skabe uholdbare løn- og prisstigninger. Beregningerne viser også, at outputgabet kun langsomt bevæger sig op mod 0 frem mod 2020.

Disse beregninger understøtter LO's synspunkt. Det er muligt at hæve beskæftigelsen og produktionen i dansk økonomi langt ud over det, der forudsættes i rapporten. Det vil sikre lavere ledighed, mindre udstødelse fra arbejdsmarkedet og dermed også højere vækst på længere sigt. Det vil derfor være en stor fejl at stramme finanspolitikken.

I rapporten præsenteres et alternativforløb, hvor der i stedet for en opstramning opereres med en neutral finanspolitik i 2011. Den viser, at arbejdsløsheden i tilfældet med en neutral finanspolitik vil stige til 138.000 personer i 2011 frem for de 148.000, som ellers er udgangspunktet for analysen. Der er således store gevinster forbundet med ikke at stramme de offentlige finanser i 2011. Selv med en alternativ lempeligere finanspolitik vil det offentlige underskud stadig ligge under vækst- og stabilitetspagtens krav om et underskud på maksimalt 3 pct.

Det vurderes ikke som sandsynligt, at en sådan politik vil medføre en højere rente, jf. også figur I.15, først ved underskud over 8 pct. af BNP begynder der at vise sig en tendens til højere rente i eurozonen. Den førte politik vil da kun belaste de offentlige finanser med 0,1 pct. af BNP – eller 2½ mia. kr. i 2012. Alligevel giver betragtningen om en meget lille risiko for en højere rente anledning til en anbefaling om ikke at følge dette finanspolitiske spor. Denne anbefaling virker overmåde inkonsistent – særligt i forhold til tidligere anbefalinger, hvor finanspolitikken skulle ”stå på to ben”.

I rapporten præsenteres tal for det offentlige forbrug, der i 2009 udgjorde 28 pct. af BNP. I 2015-planen er det forudsat at det offentlige forbrug skal udgøre 26½ pct. af BNP. Det anføres på denne baggrund, at det vil blive en stor udfordring at få bragt de offentlige finanser på ret køl.

Det er en meget uheldig udmelding fra Formandskabets side. I vurderingen bør det lægges til grund at BNP i 2009 faldt med ca. 5 pct., hvilket er hovedårsagen til den forholdsvis høje andel af offentligt forbrug i økonomien. Det er således ikke en konsekvens af en høj udgiftsvækst. Derudover det offentlige forbrug politisk bestemt, og bør fastsættes efter befolkningens efterspørgsel samt betalingsvillighed. Det kan ikke fastsættes af økonomer.

Strammere regulering af banksektoren

Formandskabet lægger i rapporten op til en strammere regulering af finanssektoren. De påpeger, at bankerne arbejder på tværs af landegrænserne, og at der derfor er behov for internationale regler på området.

Der lægges i rapporten op til en opstramning i forholdet til kapitalgrundlaget og i forhold til likviditetskravene. Det skal ske med udgangspunkt i Basel-komiteens udspil. Denne politiske anbefaling er på linje med LO's holdninger

Formandskabet dokumenterer i rapporten, at anbefalingerne i Basel III rammer dansk realkreditobligationer. Der lægges således op til at realkreditinstitutterne skal have langt mere egenkapital end i dag. Det virker uhensigtsmæssigt givet, at realkreditinstitutternes risiko er langt mindre end bankernes. For det andet vil realkreditobligationer ikke tælle fuldt med i stærkt likvide aktiver, også selv om de er langt mere likvide end andre obligationer, der tælles med. Det gælder særligt udsatte statsobligationer. Derfor anbefales regeringen, at arbejde for at begge ovenstående forhold fjernes i forhold til det danske realkreditsystem.

LO er enig i dette synspunkt. Reglerne vil gøre det danske realkreditsystem unødigt dyre.

Fremskrivning til 2020

Fremskrivningen af den danske økonomi tager udgangspunkt i konjunkturvurderingen frem til 2012 og er en mere eller mindre teknisk videreførelse af denne frem mod 2020.

Fremskrivningen viser et dystert forløb frem mod 2020, idet det forventes, at der hele vejen til 2020 er negativt *outputgap*, dvs. at økonomiens aktivitet er lavere end i en neutral konjunktursituation. Der er således tale om en meget langvarig lavkonjunktur.

LO mener, at forventningen om lavkonjunktur helt til 2020, allerede nu kan og bør imødegås med tiltag til at sikre væksten og derigennem øge beskæftigelsen, jf. også diskussionen ovenfor.

Rammer for finanspolitik i Danmark

Formandskabet anbefaler en højere grad af konjunkturafhængighed i de kommunale investeringer gennem direkte økonomiske incitamenter. Staten skal således lægge en afgift på kommunale investeringer under højkonjunkturer, og et subsidie under lavkonjunkturer.

LO finder dette forslag interessant. I den nuværende krise har der været alt for stor fokus på skattelettelse, mens de offentlige investeringer kun har spillet en mindre rolle i konjunkturpolitikken. Det har betydet, at nedgangen i dansk økonomi har været større end nødvendigt. Offentlige investeringer er således et meget bedre og mere direkte instrument til at sikre vækst og beskæftigelse i en lavkonjunktur sammenlignet med skattelettelse.

Reformer til sikring af finanspolitisk holdbarhed

Formandskabet afslutter dette kapitel med at præsentere en løsning af problemet med den manglende finanspolitiske holdbarhed. Løsningen indeholder fire elementer, der opfattes som en minimumsløsning, det drejer sig blandt andet om reduktioner i efterløn og dagpenge.

LO finder dette afsnit yderst problematisk, idet der ikke tages hensyn til andre effekter end holdbarhedsvirkningen – eksempelvis fordelingshensyn.

Dansk Metal

Økonomisk politik

Det er Dansk Metals opfattelse, at den økonomiske krise kommer til at sætte sine spor i dansk økonomi mange år frem.

Vismændenes prognoser viser, at arbejdsløsheden i 2011 vil nå 150.000 personer, hvilket er 10.000 flere, end ved prognosen fra 2009.

En høj ledighed er ensbetydende med høje udgifter til offentlige overførsler og kan, som Vismændene selv påpeger, blive utrolig dyrt for samfundet.

Derfor undrer det Metal, at Vismændene foreslår en brat opbremsning af økonomien.

De foreslår en nedsættelse af det offentlige forbrug med 14 mia. kr. frem til 2013, en 3,5 pct. stigning i bundskatten samt en forkortelse af dagpengeperioden til 2 år fra 2013.

Det er Dansk Metals vurdering, at det offentlige skal holde hånden under ledigheden ved at igangsætte flere offentlige investeringer, for det kan bedre betale sig at skabe arbejdspladser ved en statslig stimulering af økonomien, end at flere tusinde fuldtidsbeskæftigede skal gå passive på dagpenge eller kontanthjælp.

Desuden viser Vismændenes egne fremskrivninger jo, at man allerede i 2012 opfylder kravene fra EU om offentligt underskud, og Danmark har på nuværende tids-

punkt en gæld, der ligger under de fleste andre europæiske lande. Derfor ser Metal ikke nogen grund til en så stram finanspolitik.

Uddannelse

Omfanget af Danmarks holdbarhedsproblem vil, ifølge prognosen, være 0,7 pct., når man medregner konsekvenserne af Genopretningsaftalen, hvilket betyder, at der skal findes 0,7 pct. af BNP hvert eneste år fra 2011.

Dansk Metal mener, at uddannelse er en helt essentiel del af den fremtidige beskæftigelsespolitik, der skal løse dette holdbarhedsproblem i dansk økonomi.

Uddannelse er en god og sikker investering, både for samfundet og for den enkelte dansker.

Uddannelse medfører dels en tættere og længere tilknytning til arbejdsmarkedet og dels en højere produktivitet og løn. Begge dele kan medvirke til færre udgifter til overførsler og bedre konkurrenceevne og vækst.

Derfor er Dansk Metal uenige i Vismændenes konklusion om, at uddannelse næppe er løsningen på fremtidens økonomiske problemer.

Metal mener, at det bliver helt nødvendigt, at Danmark når målsætningen fra Velfærdsaftalen om, at 95 pct. af en ungdomsårgang skal have en ungdomsuddannelse, og at 50 pct. skal gennemføre en videregående uddannelse.

Det vil kunne betyde en forbedring af økonomien på 0,9 pct. af BNP, altså en større andel end holdbarhedsproblemet, ifølge Vismændene.

Der udover peger makroøkonomiske prognoser på, at fremtidens efterspørgsel efter uddannet arbejdskraft vil falde drastisk, og dermed bliver uddannelse endnu vigtigere, hvis ikke store dele af ungdomsårgangene skal ende på passiv forsørgelse.

Akademikernes Centralorganisation

Vismandsrapport underspiller vigtigheden i at få øget uddannelsesniveaut i Danmark

Rapporten fra Det Økonomisk Råd indeholder også denne gang en kompetent og interessant analyse af udfordringerne i dansk økonomi - både på det korte, mellem-lange og lange sigt. AC mener dog, at analysen vedr. uddannelsesniveauts betydning for de offentlige finanser ikke kommer hele vejen rundt. En øget uddannelsesindsats er ganske enkelt helt nødvendig, hvis udviklingen i de offentlige finanser

ikke skal forværres yderligere på langt sigt. Derfor savnes uddannelsesfokusset også i vismændenes oversigt over policy-forslag til at sikre balance på den offentlige saldo på 30 års sigt.

Temperaturen på dansk økonomi netop nu: Fremgang men stadig underskud på den offentlige saldo

På den korte bane er det positive nyheder, at også vismændene finder belæg for, at Danmark er på vej til en normalisering af konjunktoren, særligt udtrykt gennem forventninger til stigende privatforbrug og styrket eksport frem mod 2012. Samtidig konstaterer vismændene, at der i samme periode forventes en betydelig reduktion i det offentlige underskud. Der er dog ikke udsigt til balance i de følgende år uden yderligere tiltag – regeringen og Dansk Folkepartis spareplan er imidlertid ikke medindregnet i prognosen.

Vismændene ser heller ikke tegn på, at ledighedskurven snarligt vil knække, om end ledigheden nu forventes at toppe på et lidt lavere niveau (ca. 150.000 personer) i 2011.

Med henblik på fortsat udvikling af den finanspolitiske værktøjskasse er det i øvrigt værd at bemærke, at vismændene peger på, at den stærkt diskuterede frigivelse af SP-midlerne faktisk har bidraget med et løft i BNP-udviklingen, samt at arbejdsstyrken i Danmark har vist sig væsentlig mere konjunkturfølsom end tidligere pga. større anvendelse og efterfølgende afskedigelse af udenlandsk arbejdskraft de seneste år. Arbejdskraftens frie bevægelighed i en globaliseret økonomi sætter altså nye udfordringer for prognosearbejdet vedr. beskæftigelse og ledighed.

Betydeligt holbarhedsproblem kalder på handling

Vismandsrapporten er dog desværre stadig dyster læsning, når det kommer til den langsigtede udvikling i de offentlige finanser. Fremskrivninger viser et forløb, der er klart uholdbart og kalder på yderligere tiltag til at genoprette dansk økonomi.

Rapporten vurderer – ganske vist under optimistiske antagelser - at uddannelsesmålsætningen om, at 95 pct. af en ungdomsårgang skal tage en ungdomsuddannelse, og 50 pct. skal gennemføre en videregående uddannelse kan have en holdbarhedseffekt på 0,9 pct. af BNP. En indfrielse af uddannelsesmålsætningen giver altså samme holdbarhedseffekt som fx en afskaffelse af efterlønnen allerede fra 2013 eller andre ganske betydelige besparelser på det offentlige forbrug, om end indfrielse af uddannelsesmålsætningen ikke alene vil kunne sikre den langsigtede holdbarhed.

Vismændene understreger dog i samme åndedrag, at det forudsætter, at uddannelse skal øge erhvervsfrekvensen, ellers kan en stigende uddannelsesindsats i værste fald forværre holdbarhedsproblemet. Vismændenes forbehold for uddannelsesberegnin-

gen ender med, at indfrielsen af uddannelsesmålsætningen slet ikke tillægges vægt i rapportens anbefalingsafsnit om tiltag, der skal sikre den finansielle holdbarhed på lang sigt.

Denne nedtoning af uddannelsesniveaets betydning er ifølge AC ganske uheldig, da vismændenes beregninger ikke tager højde for, at hvis uddannelsesniveauet ikke hæves i Danmark, så vil Danmark miste konkurrencekraft og dermed også miste arbejdspladser med en forværring af de offentlige finanser til følge. Status quo for det danske uddannelsesniveau lægger altså ikke en bund under de offentlige finanser på lang sigt, tværtimod vil det betyde et massivt fald i beskæftigelsen. Beregninger viser, at der frem mod 2019 vil mangle ca. 105.000 personer med en videregående uddannelse sammenlignet med i dag, mens der vil være et overskud på ca. 90.000 ufaglærte og 35.000 personer med en gymnasial uddannelse som højeste uddannelse. Samtidig tegnes der en ny strukturel udfordring, hvor drengene tabes i uddannelsessystemet.

Der er således udvalgte områder, hvor det er meget vanskeligt at spare sig til bedre offentlige finanser. Højere uddannelsesniveau er en af de indsatsområder, hvor der selv i krisetider må tænkes offensivt i forhold til investeringer.

Derfor anbefaler AC – sammen med FTF – at der nedsættes et Uddannelsesforum, der kan udklække forslag til at skabe en mere sammenhængende politik for de videregående uddannelser. Blandt fokuspunkterne for Uddannelsesforum bør være:

- Etablering af en styrket sammenhæng mellem uddannelse og arbejdsmarked samtidig med, at uddannelsernes brede formål sikres
- Overgangen mellem de forskellige uddannelsesniveauer og uddannelsesstyper bør tilrettes, så det ikke forsinker og besværliggør fortsat uddannelse
- Unge uddannelsessøgende bør understøttes bedre i deres valg af videregående uddannelse
- Studerende, der overvejer helt at droppe ud af uddannelse, bør understøttes bedre og motiveres for fortsat studie
- Drengene/mændenes uddannelsespotentialer skal komme bedre i spil i forhold til de videregående uddannelser
- Taxametersystemet bør gentænkes i forhold til at sikre uddannelsernes kvalitet

Hurtigere gennemførelse af studierne er ikke nødvendigvis en fordel for den offentlige saldo

I stedet for konstruktive anbefalinger om investeringer i uddannelsesniveauet forfalder vismændene til at gentage den efterhånden gamle travet om, at de unge skal hurtigere igennem studierne. Her savner vismandsrapporten desværre nuancer.

AC-undersøgelsen ”Det frie valg eller det frie fald?” viser, at der for en stor gruppe studerende tværtimod er en privatøkonomisk gevinst ved at forlænge den normerede studietid med 1-2 år for at gøre sig tilstrækkelig attraktiv mht. til den nødvendige praktiske ballast i CV’et. En mindre forlængelse af studietiden sikrer hurtigere job efterfølgende. Samtidig er de studerende særligt på kandidatoverbygningen en attraktiv arbejdskraft i diverse studiejob og er dermed et vigtigt bidrag til arbejdsstyrken.

En dækkende analyse af den samfundsmæssige værdi af hurtigere gennemførelstider må således også inkludere.

- Tabet i skatteindtægter og produktion fra de studerende, som får mindre tid til CV-opbygning sideløbende med studierne
- Det ekstra antal SU-klip, som vil blive udbetalt, da de studerende ikke i samme omfang vil vælge SU fra i den sidste del af studietiden, som det sker i dag qua de studerende har lønindkomst fra studiejob
- Den gennemsnitlig længere tid i dagpengesystemet per dimittend efter færdiggjorte studier i hvert fald som minimum i en overgangsfase, indtil arbejdsgiverne nedjusterer deres kvalifikationskrav til de nyuddannede

Indregnes disse faktorer bliver konklusionen, at der er langt mere at hente ved at øge incitamenterne til tidligere studiestart, herunder at sikre et mere kvalificeret ”første valg” af uddannelse, så forsinkelser p.g.a. afbrudt uddannelse reduceres i forhold til at gennemtvinge hurtigere studie gennemførelse.

Dansk Industri

Overordnet

DI hæfter sig overordnet ved, at rapporten peger på, at der er behov for en realvækst på nul i det offentlige forbrug indtil 2020. Kun sådan kan målsætningen om, at det offentlige forbrug skal udgøre 27 % af BNP, indfries. Det bør derfor også den være vigtigste økonomiske målsætning for enhver ansvarlig regering fremover.

Konjunkturvurdering

DI tilslutter sig formandskabets syn på dansk og international økonomi. Vi er dog lidt mindre pessimistiske med hensyn til udviklingen i det private forbrug i 2011. Men uanset dette er vi enige i, at der er udsigt til tiltagende vækst i den private efterspørgsel, trods et negativt vækstbidrag fra det offentlige forbrug og de offentlige investeringer.

Dansk konkurrenceevne er svækket betydeligt. De netop overståede overenskomstforhandlinger foregik i høj grad på baggrund af den økonomiske krise, der gav et yderst begrænset råderum for omkostningsstigninger. På denne baggrund lykkedes det at indgå overenskomster, der giver grundlag for en forbedring af danske virksomheders konkurrenceevne, men den endelige lønudvikling afhænger også af, hvilke lønændringer der aftales ved de lokale lønforhandlinger.

I DI hæfter vi os ved, at formandskabet regner med stigninger i arbejdsomkostningerne i udlandet i år og næste år på 1,5 til 2 pct. på årsbasis. Det understreger, at der er et yderst beskedent råderum, hvis det skal lykkes at bruge overenskomstfornyelsen som afsæt for en forbedring af dansk konkurrenceevne.

For den internationale økonomi er det store problem de voldsomme underskud på de offentlige finanser, der begrænser væksten, især i Europa. Den græske krise understreger, at det kan være meget dyrt at miste den finanspolitiske troværdighed. Og mange lande står med betydelige behov for at konsolidere de offentlige finanser. Dette begrænser væksten på kort sigt, men fører forhåbentlig til reformer, der kan øge væksten på længere sigt.

Den danske finanspolitik er lempet meget betydeligt. Men som formandskabet påpeger, er en relativ stor del af lempelsen sket via et løft i det offentlige forbrug. Der er behov for op mod 10 år med nulvækst i det reale offentlige forbrug for at få bragt de offentlige finanser på ret køl.

DI tilslutter sig formandskabets anbefaling af, at det er hensigtsmæssigt at påbegynde konsolideringen af de offentlige finanser i 2011. Det er glædeligt, at der er vedtaget en dagpengereform, men der er brug for langt flere vækstskabende reformer og mekanismer, der kan sikre en mere afdæmpet udvikling i det offentlige forbrug.

Langsigtet udvikling i de offentlige finanser

Ifølge formandskabets beregninger er finanspolitikken uholdbar. Der skal dermed strammes op. Men som formandskabet påpeger, så er holdbarhed næppe tilstrækkeligt til at sikre troværdighed om den førte politik. Når regeringens konvergensprogram regner med store underskud i mindst 40 år, er det ikke troværdigt. Og der er fortsat behov for finanspolitiske stramninger.

Ifølge rapporten bør der sikres nulvækst i det offentlige forbrug indtil 2020. DI er enig i dette synspunkt og mener, det er enhver ansvarlig regerings pligt at holde det offentlige forbrug i kort snor.

Desuden har vi brug for en række vækstfremmende reformer. Samtidig er der brug for en større prioritering og effektivisering i den offentlige sektor, så vi kan finansie-

re og prioritere offentlige investeringer i bl.a. uddannelse, forskning, energi og infrastruktur. Især er der behov for en langt mere effektiv styring af den kommunale sektor. Formandskabets forslag på dette område skal derfor hilses yderst velkomne.

Formandskabet bekræfter tidligere DI-analyser, der viser, at Danmark står over for lavvækst det kommende årti. Der er kun udsigt til en underliggende vækst på 1 pct. om året i de næste mange år. Med en sådan udvikling vil Danmark rutsje ned fra en 13. til en 18. plads på velstandsranlisten. Dette understreger behovet for vækstfremmende reformer.

I EU er der som påpeget af formandskabet behov for bedre muligheder for at gribe ind over for uholdbare offentlige underskud. Efter DI's opfattelse er der brug for sanktionsmuligheder, allerede før underskuddene viser sig. EU bør således kunne indføre sanktioner over for lande, der ikke i tilstrækkelig grad retter op på de offentlige finanser i gode tider. Det er for sent at sætte ind, når underskuddene først viser sig i dårligere tider.

Håndværksrådet

Formandskabet forudser økonomisk vækst i Danmark i år og næste år. Det er trods alt opmuntrende ovenpå et dramatisk 2009, hvor samfundsøkonomien skrumpede næsten 5 pct.

Krisen udfordrer dog stadig virksomhederne til det yderste, og der er udover de allerede vedtagne og gennemførte krisetiltag også i den grad brug for reformer. Håndværksrådet er således enig med formandskabet i, at reformer er nødvendige. Reformen vil også give flere manøvre muligheder, når det gælder finanspolitikken, både på den korte og den lange bane.

Det må være en absolut topprioritet at få danske virksomheder op i gear igen. I en lang årrække er der sket en forværring af den danske lønkonkurrenceevne. Og der er ganske enkelt brug for, at virksomhederne bliver mere konkurrencedygtige.

Med hensyn til bygge- og anlægsbranchen ser vejrudsigten desværre noget mere dyster ud:

De offentlige investeringer falder med adskillige mia. til næste år.

Små og mellemstore virksomheder har ikke den likviditetsbuffer, som er nødvendig, hvilket gør dem særligt sårbare.

De private husholdninger har allerede fået barberet friværdierne, og der er risiko for yderligere rentestigninger, som vil dæmpe lysten og mulighederne for at bygge nyt, bygge om og foretage boligforbedringer.

Håndværksrådet finder derfor, at formandskabets forslag om et nyt konjunkturudjævrende instrument i de kommunale investeringer er interessant. Man kan altid diskutere, om det er den rigtige model, men tanken er god. Det er simpelthen nødvendigt at gøre det attraktivt for kommunerne at investere, når det er dårlige tider, og holde igen med investeringerne, når det er gode tider. På den måde får vi sikret en mere stabil efterspørgsel både i gode og dårlige tider, og kommunerne kan få lavet opgaverne billigere, hvis de investerer, når det er dårlige tider.

Som led i oprydningen på de finansielle markeder kan de helt korte rentetilpasningslån blive dyrere. En analyse, som er foretaget af Håndværksrådet i efteråret 2009, viste, at størstedelen af de små og mellemstore virksomheder har valgt rentetilpasningslåne fra og i stedet valgt de traditionelle fastforrentede lån. Det er dog vigtigt, at der for de små og mellemstore virksomheder fortsat findes et billigt alternativ til de fastforrentede realkreditlån, og derfor skal man fra dansk side gøre alt, hvad man kan, for at sikre rentetilpasningslåne herhjemme.

Formandskabet har en interessant pointe omkring arbejdsstyrken, nemlig at en stor del af den udenlandske arbejdskraft har forladt landet, siden finanskrisen satte ind. Til gengæld ser vi nu det problem, at de udenlandske virksomheder konkurrerer med de danske på ulige vilkår, hvor de hverken overholder skatte- og arbejdsmiljøregler eller løfter deres del af lærlingeforpligtelsen, som skal sikre den fremtidige faglærte arbejdskraft. Det er kort sagt unfair konkurrence.

Vi er som samfund nødt til at se mere på, hvordan vi sikrer en lige konkurrence, så de bedste virksomheder udfører opgaverne og ikke kun dem, som kan underbyde mest på løn og arbejdsvilkår.

Håndværksrådet synes, at det ville være spændende, hvis formandskabet ville analysere, hvor meget den ulige konkurrence fra udenlandske virksomheder koster for det danske samfund i form af manglende skatte- og momsindtægter samt tab af den fremtidige nødvendige faglige arbejdskraft, og hvad man kan gøre for at sikre fair konkurrencevilkår. Desuden kan det ikke udelukkes, at den lemfældige overholdelse af arbejdsmiljøreglerne fører til flere arbejdsulykker, som på tilsvarende vis belaster vores sundhedssystem.

Landbrugsraadet

Konjunkturvurdering

Landbrug & Fødevarer er grundlæggende enig i formandskabets vurdering af konjunkturudsigterne på kort og mellemlangt sigt. Dansk økonomi er ramt hårdt af det globale tilbageslag, hvilket har givet sig udslag i et par år med stærkt negativ vækst, et kraftigt fald i beskæftigelsen og en betydelig forværring af de offentlige finanser.

I lyset af den netop vedtagne ”GenopretningsPakke” og økonomiske data fra såvel Danmark som vores væsentligste eksportmarkeder er det dog L&F’s opfattelse, at rapporten tegner et lidt for dystert billede af tempoet for genopretningen, ligesom formandskabets skøn for eksportvæksten i 2011 og 2012 vurderes at være lidt for pessimistisk. Modsat er der grund til bekymring vedrørende mulighederne for at overholde den politiske målsætning om nulvækst i det offentlige forbrug. Men trods disse forbehold kan L&F overordnet set tilslutte sig rapportens vurdering af konjunkturudsigterne for dansk økonomi.

Med hensyn til sammensætningen af den økonomiske politik befinder Danmark sig i en vanskelig balancegang mellem på den ene side hensynet til den økonomiske vækst, der endnu ikke er selv bærende, på den anden side gældsætning med efterfølgende risiko for finansiel ustabilitet.

Regeringen og DF har med ”GenopretningsPakken” taget hul på budgetkonsolideringen af de offentlige finanser og strukturreformer. Også oppositonspartier har vist villighed til at gennemføre budgetforbedringer og strukturreformer. Flere af tiltagene harmonerer med formandskabets og Arbejdsmarkedskommissionens anbefalinger, og L&F vurderer disse initiativer positivt. Det gælder bl.a. udligning af dagpengeperioden til skandinavisk niveau, der forbedrer incitamentsstrukturen og afhjælper den fremtidige situation med mangel på arbejdskraft. Derved leveres et vigtigt bidrag til konsolideringen af de offentlige finanser, hvilket er en forudsætning for en stabil og positiv udvikling i dansk økonomi.

Målsætningen om nulvækst i det offentlige forbrug – optimalt set opnået gennem effektiviseringer - bidrager til konsolideringen. Det kan dog vise sig nødvendigt at revurdere aftalesystemet mellem stat og kommuner for at imødegå den naturlige opdrift i de offentlige udgifter, hvis nulvæksten skal realiseres. L&F ser positivt på formandskabets forslag om konjunkturafhængige incitamentter i forbindelse med kommunale investeringer, flerårige udgiftsrammer og nominelle udgiftsmål for at opnå den fornødne budgetdisciplin.

De svage økonomiske udsigter indikerer et stort behov for initiativer, der forbedrer vækst- og konkurrencebetingelserne i den private sektor. Igennem en årrække har

danske virksomheder mistet international konkurrencekraft på grund af danske lønstigninger, der har ligget højere end hos vores udenlandske handelspartnere, og som følge af at danske virksomheder er blevet pålagt særomkostninger. Samtidig har dansk erhvervsliv som helhed de senere år haft en relativt lav stigning i produktiviteten.

L&F finder det vigtigt, at der bliver foretaget en række tilpasninger, så isolerede danske konkurrenceevne-forringelser af administrativ art bliver fjernet. Det gælder f.eks. i forbindelse med bygge- og miljøgodkendelser.

Endvidere er det vigtigt, at den svage konjunkturperiode benyttes til at lade udbuds- og efterspørgselsdynamikken slå igennem på såvel det private som det offentlige arbejdsmarked, således at der kan blive foretaget de nødvendige tilpasninger i lønniveau og -struktur. Det vil i givet fald kunne styrke konkurrenceevnen, så Danmark står stærkere rustet til at kunne udnytte konjunkturfremgangen. Tilsvarende er der behov for et grundigt serviceeftersyn af danske eksportorienterede virksomheders meromkostninger i forhold til udenlandske konkurrenter.

Aktuelt har den danske økonomi oplevet en styrkelse af konkurrenceevnen som følge af en svækkelse af den effektive kronekurs. Den valutariske medvind er dog formodentlig af midlertidig karakter og gælder kun i forhold til lande uden for eurozonen. Det reducerer derfor ikke behovet for en langsigtet, holdbar forbedring af konkurrenceevnen.

Som udløber af den finansielle krise er der udsigt til strammere krav til de finansielle institutioner. Det indebærer skærpede krav til kapitaldækning og likviditetsberedskab. Konsekvensen kan blive højere omkostninger for de finansielle institutioner, ligesom det kan have konsekvenser for de korte rentetilpasningslån. Det kan medføre såvel strammere kreditvilkår som højere kreditomkostninger for boligejere og virksomhederne.

Realkreditmodellen medfører stabilitet for virksomhedernes finansiering, hvilket senest blev demonstreret under finanskrisen i 2008/9.

Hvis rentetilpasningslånene udgår, er der stor sandsynlighed for, at de bliver erstattet af andre variabelt forrentede finansielle produkter, som dels er dyrere for virksomhederne og dels hviler på et mere usikkert fundinggrundlag end realkreditobligationerne. De højere og mere usikre kreditomkostninger vil svække virksomhedernes internationale konkurrenceevne. Formandskabets konklusion om, at det vil virke finansielt stabiliserende, hvis rentetilpasningslånene bliver afskaffet er derfor fejlagtig, da lånene med stor sandsynlighed bliver erstattet af variabelt forrentede lån med

højere rente, mindst samme makroøkonomiske risici og større risiko for det finansielle system.

Eftersom den danske finansielle sektors effektivitet er af stor konkurrencemæssig betydning for de danske virksomheder, opfordrer L&F regeringen til aktivt at arbejde for at undgå internationale initiativer, der kan svække det danske realkreditsystem.

Langsigtet finanspolitisk holdbarhed

Landbrug & Fødevarer noterer med tilfredshed, at rapporten giver den langsigtede finanspolitiske holdbarhed særlig opmærksomhed. Det er essentielt i forhold til, hvilke betingelser den fremtidige finanspolitik byder danske borgere og virksomheder, herunder den del der vedrører generelle erhvervsvilkår, niveauet for skatter/afgifter og velfærdsniveauet i det danske samfund.

Det er tillige af stor betydning i forhold til troværdigheden omkring den danske fastkurspolitik og dermed, om der kan skabes stabile rammer omkring den danske krone og sikres relativt stabile, lave danske renter.

Den dybe globale økonomiske krise har skabt store underskud på de offentlige finanser, som igen har medført en hastig gældsopbygning. L&F deler formandskabets billede af udfordringerne for dansk økonomi i forhold til at konsolidere de offentlige finanser og skabe langsigtet finanspolitisk holdbarhed.

Finanspolitikken og demografien vil i de kommende år lægge en dæmper på væksten i både Danmark og de fleste andre udviklede lande. I rapportens fremskrivning til 2020 forventes en gennemsnitlig vækst på under 1,5 pct. Den lave vækst forventes på trods af positive bidrag fra Vismændenes antagelse om en stigning i produktiviteten samt positive effekter fra den seneste skattereform og velfærdsforliget mv. Vismændenes vækstsikrighed ligger højere end OECD, der forventer en gennemsnitlig vækst omkring 1 pct. frem mod 2020.

L&F anser dette for et klart utilfredsstillende vækstbillede for dansk økonomi.

De dystre vækstudsigter stiller store krav til tilbageholdenhed i de offentlige udgifter, herunder begrænsning af antal personer på overførselsindkomster, så en større del af befolkningen i den arbejdsdygtige alder er til rådighed for arbejdsmarkedet. Alternativet er betydelige skattestigninger, hvilket L&F ikke anser for at være en farbar vej af hensyn til konkurrenceevnen, arbejdskraftudbuddet og hensynet til den generelle dynamik i samfundsøkonomien.

Som supplement til de tiltag, som rapporten anbefaler, er det derfor yderst relevant at tilføje langsigtet vækstskebelse. En af udfordringerne er at skabe tilstrækkelig høj vækst, som udover at skabe velstand og velfærd kan bidrage med at genskabe balancen mellem udgifter og indtægter – en balance, der yderligere vanskeliggøres af betydelige demografiske ændringer i de kommende år.

For at imødegå denne strukturelle udfordring finder L&F det vigtigt, at der vedtages yderligere strukturreformer, der kan styrke det langsigtede vækspotentiale. Reformene bør sigte på at styrke den private eksportorienterede sektors konkurrenceevne, højne arbejdsudbuddet og arbejdskraftens kvalifikationer samt forbedre de generelle erhvervsvilkår, så øgede indtægter kan aflaste behovet for offentlige besparelser eller skatteforhøjelser. I den sammenhæng vil det også være oplagt at arbejde på at opnå en senere tilbagetrækningsalder fra arbejdsmarkedet.

Som elementer i den økonomiske politik ser L&F bl.a. et behov for højere prioritering af uddannelse, forskning og innovation, der er essentielle områder for den fremtidige vækst.

Et område, der ligeledes bør sættes på, er øget samarbejde mellem den offentlige og den private sektor på udvalgte områder, hvor det kan fremme effektivitet og produktivitet. I den sammenhæng bør der kigges fordomsfrit på mulige samarbejdsområder.

Generelt bør der sideløbende fokuseres på såvel offentlige udgifter som vækstskebelende initiativer for at opnå den ønskede budgetkonsolidering og langsigtede holdbarhed i de offentlige finanser.

Dansk Erhverv

1. Konjunkturvurderingen

Dansk Erhverv deler Det økonomiske Råds formandskabs overordnede vurdering af konjunktursituationen. Tiden med negativ vækst er godt nok overstået. Men det er en spæd - og fortsat sårbar - økonomisk vending i dansk økonomi, vi er vidne til. Væksten er yderst beskedent.

Dansk Erhvervs vækstprognose ligger i underkanten af formandskabets økonomiske vækstskebel for indeværende år. I 1. kvartal skrumpede BNP med 0,4 pct. set i forhold til samme periode i 2009 – og der skal derfor nu vise sig vækstrater på 2,4% i alle de tre næste kvartaler for at indfri forventningen til en samlet økonomisk vækst på 1,7% i 2010.

Opsvinget er endnu ikke selv bærende. Familiernes forøgede rådighedsbeløb går i stigende grad til opsparing frem for forbrug. Også erhvervsinvesteringerne trækker væksten nedad. Der er fortsat overkapacitet og generel tilbageholdenhed i virksomhederne som følge af de usikre fremtidsudsigter. Adgangen til likviditet og risikovillig kapital er heller ikke normaliseret endnu.

Dansk Erhvervs seneste medlemsundersøgelse fra april 2010 viser imidlertid, at stemningen blandt virksomhederne er blevet markant forbedret sammenlignet med januar 2010. Nu forventer virksomhederne i servicesektoren øget omsætning gennem resten af 2010 sammenlignet med katastrofeåret 2009.

Servicesektoren har et stort potentiale som vækstsmotor i det danske samfund. Dette gælder også i forhold til den internationale handel og Danmarks eksport af såvel varer som tjenester.

Sammenlignet med de fleste andre EU-lande har Danmark – ikke mindst når det gælder 2011 – stadig nogle frihedsgrader til om nødvendigt at fastholde stimulans af økonomien og dermed sikre højere vækst, end landet ellers ville opnå.

Dansk Erhverv er bekymret over, at den isolerede virkning af finanspolitikken i 2011 ventes at trække BNP-væksten ned med 0,6 %-point.

Derfor er det vigtigt at tage meget nøje bestik af konjunkturbilledet i efteråret, inden man lægger sig endelig fast på finanseffekten for 2011. Der er risiko for, at man gør mere skade end gavn særligt på privatforbruget og dermed også aktiviteten i servicesektoren, hvis der allerede i 2011 trædes for hårdt på bremsen.

Dansk Erhverv anerkender, at den registrerede ledighed har overrasket positivt gennem hele 2010. Den kendsgerning må ikke skygge for den noget mere alvorlige, nemlig at den private beskæftigelse fortsætter sit fald.

Dansk Erhverv har således hæftet sig ved, at formandskabet, trods bedring i flere andre økonomiske parametre, har nedjusteret beskæftigelseskønnen siden efterårsrapporten: I efteråret 2009 forventedes et samlet fald i den private beskæftigelse på 183.000 fra 2008 til 2011. Det skøn er nu ændret til et nettotab af hele 205.000 private fuldtidsjob på de tre år 2008-2011. Og selvom nedjusteringen primært vedrører 2009, så er det jo et varigt privat jobtab, der gør den kommende økonomiske genopretningsopgave endnu større end ellers.

Dansk Erhverv er meget opmærksom på de kommende års udvikling i arbejdsstyrken. Demografien trækker ikke i retning af en større arbejdsstyrke. Dansk Erhverv er ligeledes forbeholdne overfor den meget optimistiske vurdering af produktivitets-

væksten i 2010, som fremgår af oplægget (+5,9%), selvom denne vurdering endda er lavere end Finansministeriets.

Dansk Erhverv ser det største positive vækstbidrag i øjeblikket fra eksporten. Med den faldende Eurokurs og en vis fremgang på de vigtigste danske eksportmarkeder, hvor især de oversøiske markeder vokser pænt, forventer vi i 2010 stærkere vækst i eksporten end formandskabets 1,9%.

2. Temaet om finanspolitisk holdbarhed

Temakapitlet om finanspolitikens holdbarhed er dyster læsning, og ikke uventet foreslår formandskabet en markant hårdere kurs end både regeringens genopretningsplan og oppositionens ”En Fair Løsning”.

Det er derimod noget overraskende, at Det økonomiske Råds Formandskab analyserer spørgsmålet om finanspolitikens holdbarhed helt uafhængigt af væksten og velstandsskabelsen i samfundet i øvrigt.

Finanspolitikken er holdbar, hvis nutidsværdien af alle fremtidige skatteindtægter er lig med nutidsværdien af alle fremtidige udgifter og den initiale gæld, men som det fremhæves indtil flere steder i rapporten, så udelukker en holdbar finanspolitik ikke, at underskuds- og gældsforløbet kan komme i konflikt med EU's konvergenskrav eller føre til reaktioner fra de finansielle markeders side.

I moderne makroøkonomi bliver spørgsmålet om finanspolitikens holdbarhed ikke behandlet isoleret, men som en restriktion, der skal overholdes i et forløb, hvor målet er at maksimere den samlede velfærd for borgerne. Overholdelsen af EU's konvergenskrav ville være en anden restriktion, der skulle pålægges et sådant maksimeringsproblem.

Dansk Erhverv havde gerne set, at Det Økonomiske Råds formandskab havde holdt sig til denne traditionelle måde at analysere samfundsøkonomien på og dermed sat fokus på, hvordan vi skaber vækst og velstands frem for at analysere den finanspolitiske holdbarhed isoleret fra andre mål. Dansk Erhverv betragter det som en økonomisk set mere korrekt måde at analysere problemstillingen på, og en sådan traditionel makroøkonomisk analyse ville samtidig sikre, at de løsninger, der bringes i spil for at sikre finanspolitikens holdbarhed, ikke har en negativ effekt på den fremtidige velstandsskabelse.

Skatteforhøjelser er eksempelvis en dårlig løsning på finanspolitikens holdbarhedsproblem, idet de vil skade den fremtidige velstandsskabelse. Forslagene til forhøjelse af personskatterne både fra regeringens og oppositionens side ser vi på med skepsis fra Dansk Erhvervs side. Der kan være fornuft i at gøre op med nominal-

princippet i skattestoppet, som anført i rapporten, men kun såfremt det større prove- nu anvendes til at sænke andre og mere forvridende skatter. Dansk Erhverv havde gerne set, at Det økonomiske Råds formandskab havde haft større fokus på den økonomiske vækst og velstandsskabelse.

Dansk Erhverv er bekymret over den produktivtets- og vækstkrise, som dansk øko- nomi har befundet sig i de seneste to årtier, og det er efter vores opfattelse et langt større problem end finanspolitikens holdbarhedsproblem. Danmark er sakket ag- terud sammenlignet med andre OECD-lande, og på den konto er Danmark gået glip af store velstandsstigninger. Og det kræver langt mere omfattende reformer – også i skattepolitikken – hvis Danmark skal komme op blandt de 10 rigeste lande i OECD i 2020, som det er regeringens mål.

I den forbindelse er Dansk Erhverv af den opfattelse, at den beregningsmæssige antagelse om en permanent stigning i timeproduktiviteten på 2 procent om året er vel optimistisk. Den ligger i overkanten af de seneste tiårs produktivitetsudvikling og OECD's fremskrivninger, og bliver stigningen i timeproduktiviteten mindre, øges holdbarhedsproblemet.

Formandskabet beskriver meget præcist årsagerne til de aktuelle problemer med holdbarheden: Den offentlige sektor er i perioden 1991-2008 årligt vokset med 0,4 pct. mere end BNP, hvilket bl.a. skyldes, at kommunerne ofte overskrider de aftalte rammer for kommunernes økonomi. Det peger på, at det finanspolitiske holdbar- hedsproblem primært skal løses med besparelser i de offentlige udgifter, og at der er behov for nye instrumenter til styring af kommunernes økonomi. Dansk Erhverv har i de seneste måneder publiceret en række analyser af effektivitetsgevinster i den offentlige sektor, der ville kunne løse holdbarhedsproblemet sammen med den fore- slåede forkortelse af dagpengeperioden, uden at skære i velfærdsstatens kerneydel- ser.

I Dansk Erhverv er vi åbne over for at se nærmere på erhvervsstøtteordninger, så- fremt midlerne anvendes til at forbedre de generelle rammevilkår for erhvervslivet. Lavere selskabsskatter står højt på ønskelisten, ligesom der er behov for at forbedre ”forskernatteordningen” for at fastholde højt kvalificeret udenlandsk arbejdskraft i mere end de første tre år.

Det er meget positivt, at regeringen med sin genopretningsplan lægger op til at hal- vere dagpengeperioden, men der er fortsat behov for reformer af tilbagetræknings- alderen. Det gælder især efterlønnen, men der er også behov for at give både før- tidspensionen og fleksjobordningen et serviceeftersyn og øge indsatsen for at få unge hurtigere gennem uddannelsessystemet.

I det hele taget er der alt for mange i den arbejdsdygtige alder, der er på en eller anden form for overførselsindkomst. En ændring af satsreguleringen som oprindelig foreslået af regeringspartierne kunne både øge tilskyndelsen til at komme i beskæftigelse og bidrage til at løse det finanspolitiske holdbarhedsproblem.

En forøgelse af den ugentlige arbejdstid kan bidrage til at øge arbejdsudbuddet på sigt, og her er der specielt et potentiale i den offentlige sektor, hvor den ugentlige arbejdstid er kortere end de fleste steder i den private sektor. Hvis den ugentlige arbejdstid i den offentlige sektor kommer op på niveau med arbejdstiden i den private, vil det afhjælpe en stor del af problemet med afgang fra den offentlige sektor i de kommende år, og det øgede arbejdsudbud vil også forbedre den finanspolitiske holdbarhed, såfremt det ikke blot fører til en samlet set større offentlig beskæftigelse.

Finansrådet

Konjunkturvurdering

Finansrådet er overordnet enig i formandskabets vurdering af udsigterne for dansk økonomi. Dansk økonomi er blevet hårdt ramt af den internationale krise, og der er udsigt til et langsomt opsving.

Finansrådet er dog mere optimistisk med hensyn til væksten end formandskabet. Det begrundes særligt af de positive tendenser i de seneste beskæftigelses- og ledighedstal. Dermed vurderes formandskabets prognose for ledigheden i 2010 og 2011 at være for negativ. Finansrådet tror derfor også på et højere væksts-køn for privatforbrug og boligpriser. Dertil kommer, at effekten fra den lave rente – i hvert fald i de kommende år – fortsat vil bidrage betydeligt til at holde hånden under opsvinget. Det kan undre, at Danmark ifølge formandskabets vurdering er det eneste land, som har udsigt til et markant dyk i væksten fra 2010 til 2011.

Vi deler formandskabets vurdering af, at tiden er inde til finanspolitiske opstramninger og ikke yderligere ekspansive tiltag.

Den langsigtede udvikling i de offentlige finanser

Finansrådet vil gerne kvittere for, at formandskabet kaster ekstra lys over udfordringerne for de offentlige finanser. Det er vigtigt ikke kun at fokusere på holdbarheden af finanserne, men også betydningen af tilrettelæggelsen af den årlige finanspolitik. Det nytter ikke, at økonomien er holdbar på lang sigt, hvis vejen derhen er brolagt med underskud, der ikke opfylder kravene i EU's Stabilitets- og Vækstpagt. Det er yderst vigtigt, at finanspolitikken hvert eneste år er troværdig af hensyn til de finansielle markeder. Bliver den utroværdig, risikerer vi stigende renter, og vi risikerer

dermed at havne i en gældspirale, som formandskabet også peger på. Erfaringerne fra den græske gældskrise er skræmmende eksempler. Et uholdbart stort underskud vil ligeledes stække muligheden for i fremtiden at stabilisere konjunkturerne med ekspansive finanspolitiske tiltag.

Fremskrivninger langt ude i fremtiden er næsten pr. definition forbundet med stor usikkerhed. Konklusionen i formandskabets diskussionsoplæg står dog lysende klar og uden for enhver diskussion: Dansk økonomi står over for store udfordringer, som der skal tages hånd om nu. Konklusionerne er i store træk de samme, som regeringens konvergensprogram nåede frem til. Det offentlige forbrug er steget for meget, og samtidig bliver der færre erhvervsaktive til at betale for, at stadig flere står uden for arbejdsmarkedet.

Finansrådet er enig i, at det vil kræve strukturelle reformer at få dansk økonomi tilbage på rette spor. Problemerne er af en så betydelig størrelsesorden, at det vil være uansvarligt at lade stå til. Regeringens forslag om en halvering af dagpengeperioden er et skridt i den rigtige retning. Men vi kommer ikke uden om en reform af efterlønsordningen. Finansrådet mener, at det havde været nyttigt med en saglig diskussion af, hvor stor en andel den offentlige sektor skal udgøre af samfundet, som kunne udgøre en platform for en politisk diskussion. Folketinget må hurtigst muligt fremlægge konkrete planer for, hvordan vi håndterer de langsigtede udfordringer – ikke kun på mellemlang sigt. Balance i 2015 er ikke endemålet men blot et skridt på vejen.

Bankerne og regulering

Diskussionsoplægget giver en balanceret beskrivelse af forløbet omkring uroen på de finansielle markeder og vedtagelsen af bankpakkerne.

I forbindelse med beskrivelsen af reaktionen på de finansielle markeder kommenterer formandskabet på, at bankernes udlån er faldet markant gennem finanskrisen. Det skal dog ses i lyset af, at bankernes udlån i forvejen lå på et historisk højt niveau, og samtidig har realkreditinstitutterne øget deres udlån betragteligt. Den finansielle sektors samlede udlån til virksomheder og husholdninger er således højere i 2010 end nogensinde før. Det er i øvrigt værd at bemærke, at nedgangen i bankernes udlån til virksomheder er stoppet, og i 1. kvartal 2010 er steget med knap 2 pct., når der tages højde for sæsonudsving. Bankerne har således reageret på vendingen i økonomien og den stigende efterspørgsel efter lån i banken.

Finansrådet deler formandskabets opfattelse af, at bankpakkerne vil give et betydeligt milliardoverskud til staten. De danske banker har dermed selv ryddet op og betalt regningen for finanskrisen. Det skal erindres, når talen falder på nye bankskatter, oprettelse af en bankresolutionsfond mv. Det vil i så fald betyde, at de danske

banker skal betale regningen to gange. Disse omkostninger vil i et højt omfang blive lagt over på de danske bankkunder. Dertil kommer, at indskydergarantien hæves 1. oktober 2010 til 100.000 euro, og den såkaldte bankpakke III sikrer, at bankerne også fremover vil tage sig af nødlidende banker.

Formandskabet anfører, at staten havde opnået en større fortjeneste ved at indskyde aktiekapital i bankerne i stedet for hybrid kernekapital. Det er imidlertid ikke korrekt. Flere banker ville i denne situation have takket nej til rekapitaliseringen, hvorved tilpasningen ville være sket gennem lavere udlån til skade for såvel den økonomiske aktivitet som statskassen. Dertil kommer, at den hybride kernekapital indebærer en mere sikker indtægtskilde for staten.

Finansrådet er enig i, at det af konkurrencehensyn er vigtigt, at den kommende regulering af den finansielle sektor bliver vedtaget i internationalt regi. De danske banker er internationale virksomheder, som opererer på tværs af landegrænserne. Nationale særregler vil stille de danske banker dårligere i den internationale konkurrence til ulempe for de danske bankkunder. Udover bankerne vil danske nationale særregler også stille danske virksomheder hårdere i den internationale konkurrence. Især er de små og mellemstore virksomheder udsatte, da de typisk er mere afhængige af at få kredit i danske banker.

Diskussionsoplægget omtaler kun reguleringstiltag i regi af Basel. Det er vigtigt at huske på, at der også er tiltag på vej i andre fora, fx kapitalkravsdirektiver under EU. Samlet set forventer Finansrådet over 100 reguleringsmæssige tiltag inden udgangen af 2012.

Finansrådet vil gerne understrege formandskabets pointe: En bedre regulering af den finansielle sektor er ganske rigtigt vigtigt for den finansielle stabilitet, men kan på samme tid få store realøkonomiske konsekvenser. Finansrådet mener, at for stramme krav betyder, at renten vil stige og udlånet dermed falde. Det kan blive en alvorlig bremse på den fremgang, vi har oplevet i makroøkonomien siden sommeren sidste år. Højere rente og lavere udlån vil hæmme væksten i erhvervslivet samt udlånet til det private forbrug og boligformål. Netop i en tid, hvor opsvinget endnu er svagt, og de finansielle markeder ikke er tilbage på niveauet før Lehmann Brothers krak, er det vigtigt at være påpasselig med omfanget og timingen af de nye reguleringstiltag.

Bedre regulering er nødvendig – højere kapitalkrav, opbygning af en kapitalbuffer i opgangstider og en bedre likviditetsstyring er fornuftige tiltag, som vi støtter op om. Men de samlede krav må ikke lægge unødvendige restriktioner på bankernes mulighed for at låne penge ud.

Finansrådet deler formandskabets bekymringer vedrørende konsekvenserne for det danske realkreditsystem. En simpel gearingsregel baseret på det samlede udlån i forhold til egenkapitalen uden hensyn til risikovægtningen vil tvinge banker og realkreditinstitutter til at tage højere risiko.

Hvis realkreditobligationer ikke kan tælle med i likviditetsdækningen i samme omfang som i dag, vil det betyde lavere kurser og højere renter, hvilket igen vil ramme forbrugerne.

Finansrådet er til gengæld uforstående over for, at formandskabet ikke finder en afskaffelse af rentetilpasningslånene problematisk. Banker og andre institutionelle investorer holder i dag en høj andel af realkreditobligationer med en kort løbetid i deres likviditetsbeholdning. De korte rentetilpasningsobligationer er helt centrale i bankernes likviditetsstyring og kan ikke erstattes af lange fastforrentede obligationer, da risikoen for prisudsving på disse er for høj i likviditetssammenhæng. Bankernes store interesse for rentetilpasningsobligationerne er til gavn for den store andel af de danske boligejere, som har baseret deres lån på rentetilpasning, da det giver en meget attraktiv rente.

Derudover kan det undre, at formandskabet ikke gør opmærksom på, at rentetilpasningslånene har haft en betydelig automatisk stabiliserende effekt igennem finanskrisen. De lave korte renter har været gavnlige under lavkonjunkturen, da de har været med til at modvirke tilbageslaget. Pengepolitikken har således en langt stærkere effekt, når man tillader lån med variabel rente. Det er en fordel i konjunkturpolitikken i det omfang, at vores konjunktursituation flugter med konjunkturerne i Europa, hvilket den gør. En vigtig pointe i den forbindelse er, at pengepolitikken påvirker erhvervsliv og privatpersoner ens, når der er en ensartet finansieringsstruktur. Dermed bliver renteændringer både et mere præcist og virkningsfuldt instrument.

Endelig skal man ikke undervurdere effekten på huspriserne af en ændret finansieringsstruktur. Bedringen på boligmarkedet er som formandskabet konkluderer i høj grad en konsekvens af de lave renter. En højere rente som følge af ændret regulering risikerer at underminere denne vending.

FTF – Hovedorganisation for offentligt og privat ansatte

Diskussionsoplægget til mødet i Det økonomiske Råd tegner et dystert billede af udfordringerne for dansk økonomi. FTF mener der bør findes brede løsninger og opfordrer regeringen til at indgå i et konstruktivt samarbejde med arbejdsmarkedets

parter. FTF er enig i, at skattestoppets nominalprincip bør ophæves og gør opmærksom på, at stramningen i den offentlige økonomi risikerer at svække opsvinget.

Dyster udsigt for dansk økonomi bør lægge op til fælles løsninger

Det er et dystert billede formandskabet tegner af den danske økonomi og den finanspolitiske holdbarhed i mange år frem.

FTF er enig i, at dansk økonomi står i en alvorlig situation. Skattestoppet, de ufinansierede skattelettelser i 2005 og 2007 samt den globale finans- og økonomiske krise betyder, at udfordringerne er store og reformbehovet er reelt.

Der er i Danmark gode erfaringer med at store samfundsøkonomiske udfordringer søges løst i et konstruktivt partnerskab mellem Regering/Folketing og arbejdsmarkedets parter. Det er FTF's opfattelse, at situationens alvor tilsiger, at den model nu også bringes i anvendelse for at sikre et godt og holdbart fundament for en sammenhængende og afbalanceret krisestrategi. Det kan således ikke anbefales at gennemføre væsentlige reformer med stor betydning for arbejdsmarkedet med snævre folketingsflertal og uden samspil med arbejdsmarkedet. FTF medvirker gerne til at pege på løsninger også i forhold til reformer der kan medvirke til at øge arbejdsudbudet.

Øget arbejdsudbud skal ikke kun baseres på stramninger og nedskæringer

Formandskabet har i diskussionsoplægget peget på en række tiltag som nødvendige for at sikre en holdbar og troværdig finanspolitik, herunder peges bl.a. på en forkortelse af dagpengeperioden. Regeringen har med aftalen med Dansk Folkeparti allerede foretaget en meget voldsom og hurtigtvirkende ændring af betingelserne for de lediges ret til dagpenge. Det sker dog uden en samtidig reel styrkelse af den aktive beskæftigelsespolitiske indsats med risiko for, at de centrale balancer mellem fleksibilitet og tryghed i den anerkendte flexicurity model forrykkes negativt. Det er efter FTF's vurdering ikke holdbart.

Formandskabet peger også på afskaffelse eller justering af efterlønnen. FTF har tidligere peget på, at en mere fleksibel brug af efterlønsordningen vil kunne bidrage positivt til et øget arbejdsudbud. FTF foreslår derfor, at mulighederne for at arbejde ved siden af efterlønnen markedsføres intensivt samtidig med, at der oprettes spydspidsprojekter for interesserede A-kasser og arbejdsgivere på mangelområder mod formidling af efterlønsmodtagere til deltid- og vikarstillinger og endelig, at der foretages justeringer i det eksisterende efterlønsregelsæt, med henblik på at fremme fleksibiliteten yderligere.

Derudover viser en ny FTF-analyse, at gennemsnitsalderen ved fuldførelse af videregående uddannelse er faldet med godt ½ år fra 2006 til 2008. Det giver et positivt bidrag til de offentlige finanser på ca. 2 mia. kr. Og udviklingen ser ud til at fortsæt-

te. Udfordringen er frafaldet og FTF skal anbefale, at der sættes målrette ind på det felt. Kan frafladet fx mindskes med 25 pct. på de erhvervsrettede videregående uddannelser vil det kunne øge udbuddet af uddannet arbejdskraft med 7.000 personer.

Ophævelse af skattestop

FTF ser positivt på formandskabet forslag om ophævelse af skattestoppets nominal-princip. I realiteten vil en fastholdelse af dette princip betyde at der uddeles skattelettelser samtidig med at kravene til den offentlige sektors økonomi og forbrug strammes voldsomt. I det hele taget synes skattestoppet i høj grad at have været medvirkende til at udhule de offentlige finanser og dermed til at skabe det strukturelle finansieringsproblem, der nu viser sig på både kort og lang sigt.

Stram styring af offentlig økonomi

Med den betydning den offentlige økonomi har i den samlede samfundsøkonomi er det naturligvis vigtigt, at også det offentlige forbrug styres og tilpasses behovet og samfundets økonomiske formåen. FTF er enig i, at alle muligheder for at udvikle og tilpasse den offentlige sektor skal afsøges med vægt på at øge effektiviteten og bedst muligt sikre kvaliteten i indsatsen inden for snævre økonomiske rammer. FTF mener at dog at man skal være meget opmærksom på om voldsomme stramninger i den offentlige økonomi kan svække det svage opsving, der i øjeblikket tegner sig for dansk økonomi.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Konjunkturvurdering

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd er overordnet enig i Formandskabets vurdering af, at opsvinget er i gang, men også at der for perioden 2010-2012 bliver tale om et forkølet opsving. Der er fortsat stor usikkerhed omkring de økonomiske udsigter ikke mindst i lyset af de store finanspolitiske stramninger, der lægges op til i Danmark og i mange af vores vigtigste samhandelslande de kommende år.

Økonomisk politik

AE noterer sig, at Formandskabet mener, at konjunktursituationen tilsiger, at man ikke bør stramme finanspolitikken i 2011 (side 125). AE anerkender behovet for konsolidering af de offentlige finanser, men mener man bør vente, til der er kommet ordentlig gang i væksten, og vi har set en tydelig vending på arbejdsmarkedet. En så stor opstramning af finanspolitikken, som der er lagt op til i 2011, risikerer at skade opsvinget.

AE anerkender, at regeringen ikke har kunnet styre det offentlige forbrug. Men at det offentlige forbrug som andel af BNP er så højt, skyldes hovedsageligt, at BNP er

faldet som følge af krisen, mere end det skyldes et stort overforbrug. AE anerkender også, at der er et holdbarhedsproblem, der kræver enten offentlige besparelser, øgede skatter (herunder afskaffelse af skattestoppet) eller reformer, der løfter arbejdsudbuddet. Reforme, der dels øger arbejdstiden, dels sikrer, at 2015-uddannelsesmålene gennemføres og som får de unge hurtigere gennem uddannelsessystemet, vil i modsætning til offentlige besparelser eller højere skatter ikke skade men derimod forbedre den fremtidige vækst og velstand.

AE er enig med Formandskabet i, at der skal langt mere markante ændringer til, før vi er i nærheden af at kunne tale om mistillid til den førte finanspolitik. Det danske finanspolitiske udgangspunkt er fortsat markant bedre end i stort set samtlige andre vestlige lande. Det må være den relative stilling, der er afgørende for en mulig mistillid med en risikopræmie på renten til følge, se f.eks. Adagna, Caselli og Lane (2007)¹

Det er overraskende, at Formandskabet fokuserer ensidigt på risikoen fra de finansielle markeder og glemmer, at der også er en risiko for, at ledigheden bider sig fast på et for højt niveau og arbejdsstyrken på et for lavt niveau. En risiko, som Formandskabet tidligere har peget på.

Troværdighed af finanspolitik

AE er enig i, at holdbarhed af de offentlige finanser ikke nødvendigvis er ensbetydende med, at finanspolitikken er troværdig – bl.a. over for de finansielle markeder. Der kan være reel risiko for, at lange perioder med store strukturelle budgetunderskud kan skabe mistillid til finanspolitikken og deraf følgende risiko for højere rente på den offentlige gæld.

I den forbindelse er det imidlertid værd at bemærke, at den offentlige sektor har et meget stort skjult skatteaktiv i pensionskasser mv. i form af udskudte skatter, fordi pensionsindbetalinger er fradragsberettigede på indbetalingstidspunktet, men beskattes på udbetalingstidspunktet. Princippet om, at opsparingen beskattes på udbetalingstidspunktet – og ikke indbetalingstidspunktet – har stor betydning for saldo-virkningen af pensionsopsparing, fordi beskatningen i gennemsnit foretages omkring 30 år efter indbetalingen. En øget synlighed af disse udskudte skatter kan være et middel til at sikre, at de udskudte skatter fuldt ud indgår i finansmarkedernes vurdering af finanspolitikken troværdighed.

En øget synlighed kan efter AEs vurdering være et mere retfærdigt element til at sikre troværdighed om finanspolitikken end Formandskabets forslag om at køre med

---

¹ Adagna, Caselli og Lane (2007): Fiscal Discipline and the Cost of Public Debt Service: Some Estimates for OECD Countries (The B.E. Journal of Macroeconomics).

et overholdbart forløb. Formandskabets forslag indebærer, at der (holdbarhedsmæssigt) stilles unødvendigt store krav til de nulevende generationer til fordel for kommende generationer. Formandskabets model indebærer således, at vi ”lægger en stor check i børneværelset”.

AE er enig i, at der er behov for reformer, der kan styrke den finanspolitiske holdbarhed med i størrelsesorden 15 mia. kr. AE mener dog, at der er andre veje end at lade efterlønsmodtagere og langtidsledige holde for alene. AE anbefaler reformer i form af øget arbejdstid, hurtigere gennem uddannelse og et øget uddannelsesniveau.

AE vil gerne kvittere for, at Formandskabet synliggør prisen for skattestoppet, der er høj. AE er enig i, at de sidste rester af skattestoppet – nemlig det mest skadelige nominelle skattestop – bør afskaffes.

Holdbarhed og uddannelse

AE er enig i, at det er relevant at indregne en positiv effekt på arbejdsstyrken ved en stigning i befolkningens uddannelsesniveau. Mange analyser har dokumenteret, at uddannelse har en positiv effekt på erhvervsdeltagelsen efter afslutningen af uddannelsen. AE er imidlertid ikke enig i, at uddannelse isoleret set vil reducere arbejdsstyrken på kort sigt (frem til 2037) med op til 20.000 i grundforløbet og først bidrage positivt til arbejdsstyrken efter 2037. Udgangspunktet må være, at en stigning i befolkningens uddannelsesniveau vil bidrage positivt til ændringer i arbejdsstyrken i alle de fremtidige år, hvor uddannelsesniveaet øges i grundforløbet (dvs. i alle år fra nu til ca. 2070), og gradvist aftage ind til befolkningens uddannelsesniveau er stabiliseret.

AE vil generelt gerne kvittere for analyserne om sammenhængen mellem uddannelse og holdbarhed. AE noterer sig, at Formandskabets beregninger viser, at det kun kræver en forholdsvis lille uddannelseseffekt på erhvervsfrekvenserne for at sikre, at uddannelsesinvesteringer kan bidrage svagt til at forbedre den finanspolitiske holdbarhed. Samtidig bemærkes, at ovennævnte beregninger kun inddrager uddannelseseffekten på erhvervsfrekvensen.

Et højere uddannelsesniveau kan ligeledes have positive effekter på arbejdstid, helbred, træk på helbredsrelaterede ydelser, kriminalitet mv., som også kan påvirke de offentlige finanser positivt. Dertil kommer, at produktivitetsstigninger, der skyldes højere uddannelsesniveau, ligeledes kan bidrage til en forbedring af holdbarheden – bl.a. afhængigt af gennemslaget på satsreguleringen, samt hvor stor en andel af de ekstra nyuddannede, der bliver ansat i den offentlige sektor. AE er enige med Formandskabet i, at det er vanskeligt empirisk at fastslå størrelsen af uddannelseseffekten med sikkerhed, men AEs vurdering er, at effekten er svagt positiv svarende til 0,15 pct. af BNP, svarende til +2½ mia. kr.

Særlig sagkyndig Birgitte Sloth

Rapporten viser, at den danske økonomi er i en meget vanskelig situation. Den aktuelle lavkonjunktur udløst af finanskrisen er langt fra overstået, og ledigheden må forventes at stige i de nærmeste år. Samtidigt er råderummet for økonomisk politik begrænset af kravene i EU's Stabilitets- og Vækstpagt og af hensynet til at bevare troværdighed på de finansielle markeder. Økonomien kunne have været konsolideret mere i de forløbne år med højkonjunktur, "demografisk medvind" og ekstraordinære nordsøindtægter, men det er ikke sket, og nu er en stor del af råderummet opbrugt, og der er kun begrænset plads til yderligere finanspolitisk ekspansion. Den økonomiske situation er endvidere præget af meget stor usikkerhed. Specielt udviklingen i EU-landene, der har stor betydning for dansk økonomi, er stadig meget usikker, og der er en reel risiko for, at økonomien udvikler sig væsentlig mere ugunstigt end forudset i konjunkturvurderingen.

Hvis det sker, kan det – trods det begrænsede råderum – *på kort sigt* være hensigtsmæssigt med yderligere lempelse af finanspolitikken. Specielt er det vigtigt at være opmærksom på ledigheden, især for unge og nyuddannede, og at tilrettelægge den økonomiske politik således, at denne ikke stiger. Det er vigtigt, at der ikke udvikler sig langtidsledighed blandt unge og yngre, da det vil have store negative konsekvenser for arbejdsudbudet fra denne gruppe i lang tid fremover. Hvis ledigheden for unge og nyuddannede stiger, bør der gennemføres målrettede tiltag for at forbedre beskæftigelsen, eksempelvis yderligere offentlige bygge- og anlægsinvesteringer, flere lære- og elevpladser (i det offentlige eller ved yderligere tilskud til private virksomheder) og flere uddannelsespladser for eksempel på social- og sundhedsområdet. Genopretningsplanens nedsættelse af elevkompensationen i skolepraktik forekommer ikke hensigtsmæssig, hvis flest mulige unge skal fastholdes i uddannelse eller beskæftigelse, da det betyder, at det bliver forholdsvis (endnu) mere økonomisk attraktivt at modtage dagpenge eller kontanthjælp end at gennemføre en uddannelse som skolepraktik.

På længere og lang sigt er der behov for en stramning af finanspolitikken. Beregningerne i kapitel III viser klart, den nuværende politik ikke er holdbar, men vil føre til en accelererende offentlig gældssætning, også efter den aktuelle krise er overstået. Hertil kommer, at selv en holdbar politik kan implicere så store offentlige budgetunderskud, at der tabes troværdighed, og det bliver umuligt eller meget dyrt at finansiere den offentlige gæld, der opbygges. Store budgetunderskud er også i strid med Stabilitets- og Vækstpagten. For at opnå en troværdig og holdbar finanspolitik med balance mellem udgifter og indtægter er der brug for reformer der øger arbejdsudbudet, og for at begrænse de offentlige udgifter og opretholde et tilstrækkeligt skattetryk.

I forhold til målsætningen om *reformer* på arbejdsmarkedet udgør genopretningsplanens forkortelse af dagpengeperioden og de øvrige stramminger på dagpengeområdet et markant skridt i den rigtige retning. For at sikre at dette giver fuldt gennemslag på den strukturelle ledighed, er det vigtigt, at det ikke fører til ændringer i arbejdsmarkedets institutioner i form af længere opsigelsesvarsler eller lignende. I den sammenhæng havde det måske været hensigtsmæssigt, hvis man havde fulgt Arbejdsmarkedskommissionens model med mulighed for forlængelse af dagpengeperioden i situationer med særlig høj ledighed.

Der er fortsat behov for en efterlønsreform. En mulighed er den nedsættelse af efterlønsperioden, som er foreslået i afsnit IV.5., men en fuldstændig udfasning af ordningen vil have en endnu større effekt. I forbindelse med en efterlønsreform skal der tilbagebetales efterlønsbidrag til de årgange, hvis adgang til efterløn nedsættes eller bortfalder. Denne tilbagebetaling kan give en midlertidig stimulation af efterspørgslen på samme måde som frigivelsen af SP-opsparingen. Det er usikkert, hvor stor denne stimulation vil være, men formodentlig relativt mindre end ved frigivelsen af SP-opsparingen, da der er tale om betydeligt større beløb, og da de mest kreditbegrænsede husholdninger må forventes allerede at have fravalgt efterlønsordningen. Men en vis efterspørgselsstimulation må forventes, og det vil derfor være særdeles hensigtsmæssigt, at den nødvendige efterlønsreform gennemføres nu, hvor der er plads til og endda brug for en sådan stimulation.

Det *offentlig forbrug* er i de senere år steget voldsomt, og især det kommunale forbrug er vanskeligt at kontrollere. De kommunale budgetter overholder ikke altid de indgåede aftaler, og de faktiske udgifter overstiger budgetterne. Imidlertid er det næppe muligt at begrænse de kommunale og regionale udgifter blot ved strammere budgetregulering i form af omsættelige udgiftskvoter eller flerårige udgiftsrammer som foreslået i afsnit IV.4. Den øvrige regulering af kommunerne betyder, at en meget stor del af de kommunale budgetter i praksis er bundet og vanskelige at budgettere præcist. Det gælder eksempelvis udgifter på det specialiserede sociale område og til specialundervisning, hvor omfanget er reguleret af lovgivning og af praksis hos statslige ankeinstanser. Hertil kommer eksempelvis de administrative omkostninger på det sociale område og i arbejdsformidlingen, der følger af direkte af detaljeret statslig regulering af sagsbehandlingen med faste frister for samtaler med videre. Også regionernes økonomi vil i fremtiden blive vanskelig at styre, da en række udgifter bestemmes af borgernes behov, efterspørgsel og stigende tilbøjelighed til at søge offentligt finansieret behandling på privathospital, når behandlingsgarantien gør det muligt, jævnfør også *Dansk Økonomi efterår 2009*. Endelig vil der de næste mange år være et jævnt stigende demografisk pres på kommuner og regioners udgifter til behandling, pleje og omsorg for stadig flere ældre.

Hvis det offentlige forbrug skal begrænses og eksempelvis holdes på 27 % af BNP, er det nødvendigt, at kommuner og regioner får mulighed for at indskrænke deres service mærkbart. Genopretningsplanens besparelser på tolkebistand, nedsættelse af tilskud til høreapparater og afskaffelse af vederlagsfri kunstig befrugtning er småbitte skridt i denne retning. Men for at kunne kontrollere det offentlige forbrug, er det nødvendigt med langt mere omfattende initiativer, fx brugerbetaling på sundheds- og hjemmeplejeområdet og i forbindelse med personlige hjælpemidler.

Skattestoppets nominalprincip medfører løbende skattelettelser og bidrager dermed til holdbarhedsproblemet, især hvis det som forudsat i beregningerne fastholdes i sin nuværende form. Imidlertid forekommer det ikke troværdigt, at fremtidig økonomisk politik vil blive baseret på principper, der betyder, at skatten på de mest immobile skattekilder løbende udhules. Især ikke, da genopretningsplanens nedskæringer i børnefamilieydelsen og udvalgte overførsler allerede har gjort op med den målsætning om ”ro om familiernes økonomi”, der udgør skattestoppets politiske fundament. I øvrigt vil utroværdig finanspolitik med tilhørende usikkerhed om det fremtidige renteniveau kunne give betydeligt mere uro i mange familiers økonomi end selv omfattende skatteomlægninger. Nominalprincippet bør straks opgives, og fremtidige justeringer af skattesystemet tilrettelægges, så arbejdsudbudet stimuleres, hvilket vil understøtte finanspolitisk holdbarhed og fremme den økonomiske vækst.

Trods de store holdbarheds- og troværdighedsproblemer er det vigtigt, at finanspolitikken ikke udelukkende fokuserer på dette. Der skal også tages mest muligt hensyn til at sikre grundlaget for den fremtidige *økonomiske vækst*. Som beregningerne i afsnit III.4 viser, så bidrager produktivitetsoverførsler ikke direkte til finanspolitisk holdbarhed, når såvel det offentlige forbrug som de fleste overførsler antages at vokse i samme takt som resten af økonomien. Men højere produktivitet og produktion er nødvendig for at sikre og helst udbygge velfærden i fremtiden, hvor der må forventes et øget pres fra global konkurrence og stigende råvarepriser. Det er vigtigt, at nødvendige finanspolitiske stramninger og reformer på såvel kort som lang skær under hensyn til vækst og produktivitet. Selvom beregningerne i afsnit III.5 viser, at uddannelse ikke eller kun i begrænset omfang bidrager til finanspolitisk holdbarhed, er de uddannelsespolitiske målsætninger stadig centrale. Nedskæringer på uddannelse eller for eksempel forskning eller infrastruktur kan afhjælpe den finanspolitiske holdbarhed, men det vil så være på bekostning af fremtidens velfærd, og bør derfor så vidt muligt undgås. I stedet bør nedskæringer rettes mod det løbende offentlige forbrug og indkomstoverførsler. I øvrigt vil et højt niveau for fremtidig produktion gøre det lettere at begrænse det offentlige forbrug og indkomstoverførslernes andel af BNP, og det kan herved indirekte bidrage til at løse holdbarhedsproblemerne.

Særlig sagkyndig Torben M. Andersen

Rapporten tegner et billede af en økonomi i en svag men usikker opgang. Produktionen vil langsomt stige, og først senere vil dette blive fulgt af et fald i arbejdsløsheden. Som i en række andre lande er den finanspolitiske dagsorden ændret fra et spørgsmål om stabiliseringspolitik til et spørgsmål om konsolidering. Formandskabet pointerer, at den mest hensigtsmæssige strategi er at sikre finanspolitisk holdbarhed via reformer, hvilket også vil give et større spillerum for stabiliseringspolitikken på kort sigt. Denne strategi er ikke valgt, og derfor er de kortsigtede konsolideringsbehov større, end de ellers ville have været.

Mange lande er i en meget alvorlig finanspolitisk situation med store budgetunderskud og høj og stigende gæld. Selvom den akutte finanspolitiske krise i Europa tilsyneladende er afværget, er situationen fortsat meget alvorlig. Mange lande har eller vil gennemføre en finanspolitisk opstramning, som må forventes at få en afgørende effekt på konjunkturudviklingen. Det gælder i særlig grad for Europa, men også for USA udestår der store balanceproblemer. Store finanspolitiske stramninger vil have stor betydning for den internationale konjunkturudvikling og derfor også for Danmark. Fravær af finanspolitiske stramninger vil via finansiell uro også have en dæmpende effekt på konjunkturerne. Den finanspolitiske krise skaber derfor et stort usikkerhedsmoment i konjunkturvurderingen, og det er et spørgsmål, om de internationale konjunkturer i Europa og måske også USA vurderes for optimistisk. Der er således betydelig usikkerhed knyttet til vurderingen af konjunkturudviklingen med en risiko for, at det spæde opsving bliver bremset.

I rapporten er der flere steder påpeget usikkerhed knyttet til konjunktursituationen, og tonen i størstedelen af denne diskussion er, at risikoen primært er i den nedadgående retning. Det må tolkes på den måde, at den fremlagte prognose viser formandskabets vurdering af den mest sandsynlige udvikling og ikke den forventede udvikling. Dette rejser et mere generelt og principielt spørgsmål i relation til prognoser og usikkerhed. I lyset af finanskrisen har der internationalt været en diskussion om både analyserne og kommunikationen af den usikkerhed, der er knyttet til prognoser. I den aktuelle rapport fremgår usikkerhedsmomenter mere eller mindre eksplicit af teksten. Den underliggende usikkerhed kommer på den måde ikke tydeligt frem, og der er en risiko for, at prognosen tolkes for unuanceret. Det rejser spørgsmålet, om prognoserne og den tilknyttede usikkerhed kan præsenteres på en mere informativ måde.

I relation til finanspolitisk konsolidering er de finansielle markeders reaktion afgørende. Der henvises flere steder til denne mekanisme, men diskussionen af dette emne i afsnit I.2 er relativ sparsom. Dette er også uheldigt i relation til betydningen af dette spørgsmål for diskussionen af finanspolitisk holdbarhed i senere kapitler.

Meget af teksten er bygget op omkring figur 1.15, der i sig selv måske ikke er den mest overbevisende. Fjernes outlieren Grækenland, er det ikke klart, at der er nogen sammenhæng. Der er flere centrale spørgsmål knyttet til de finansielle markeders reaktioner på den finanspolitiske stilling. En er betydningen af offentlige budgetunderskud og gæld for det globale renteniveau. Med internationale kapitalmarkeder kan denne effekt være betydningsfuld. Herudover kan der være særlige risikopræmier knyttet til det enkelte land. Udviklingen den seneste tid omkring en række syd-europæiske lande har netop vist, at de finansielle markeder skelner mellem lande. Dette kan have en disciplinerende effekt. Nyere teoretiske og empiriske studier peger på gælden som den centrale variabel for troværdigheden og dermed rentereaktionen. Der er argumenter for, at renteeffekten af finanspolitiske problemer ikke nødvendigvis kommer gradvist men som et "spring" i renten, når en tærskel for gælden passerer. Ifølge nogle studier ligger det kritiske gælds niveau omkring 80-100 % af BNP. Det er dog selvsagt forbundet med stor usikkerhed på forhånd at fastlægge dette niveau for et givet land. Denne reaktion viser, at det er vigtigt i tide at gardere troværdigheden. Er den først tabt, kommer der en voldsom rentereaktion, der reelt betyder, at den økonomisk-politiske handlefrihed er låst. Efterfølgende vil det også tage lang tid igen at opbygge en troværdighed til finanspolitikken.

Tilpasning på arbejdsmarkedet viser et meget større fald i beskæftigelsen end stigningen i arbejdsløsheden. Der har således været en stor ændring i det registrerede arbejdsudbud. Denne arbejdsudbudsændring er knyttet til udenlandsk arbejdskraft, uddannelse og ledige uden rettighed til dagpenge eller mulighed for at modtage kontanthjælp. En indkredsning af størrelsen af disse komponenter er afgørende for at vurdere den reelle situation på arbejdsmarkedet, og er dermed også et vigtigt input for vurderingen af behovet for stabiliseringspolitik. Selvom spørgsmålet tages op i afsnit 1.6, savnes en mere dybtgående analyse af spørgsmålet og stillingtagen til, hvor stor det reelle ledighedsproblem er.

Denne rapport indeholder en række interessante og vigtige analyser af den finanspolitiske holdbarhed. Rapporten understreger, at det er centralt ikke alene at vurdere holdbarhedsindikatoren, men også den underliggende budgetprofil. Holdbarhed kan sikres på mange måde, men dette er kun en nødvendig betingelse for en troværdig finanspolitik. Forløb med systematiske budgetunderskud over flere tiår efterfulgt af år med overskud i en fjernere fremtid kan være holdbare i teknisk forstand (se f.eks. figur IV.1), men vil ikke nødvendigvis være troværdige.

Dette gælder både i forhold til den tiltro, de finansielle markeder knytter til udviklingen, men også i forhold til den sårbarhed i en stabiliseringspolitik disse forløb kan indebære. I en situation med stigende gældsopbygning og strukturelle budgetunderskud kan spillerummet for en aktiv stabiliseringspolitik i en lavkonjunktur være begrænset. En hensigtsmæssig profil for de offentlige finanser er derfor, at den

strukturelle budgetsaldo ikke udviser systematiske underskud inden for en overskuelig horisont af 15-20 år. At basere den aktuelle politik på en profil med systematiske budgetunderskud modsvaret af overskud i en fjern fremtid vil være et meget risikabelt grundlag for den økonomiske politik.

På den baggrund havde det været ønskeligt, om rapporten havde været mere tydelig med henblik på at afdække, hvilke ændringer i den økonomiske politik eller reformer der skal til for at sikre en budgetprofil med "tæt på balance" over en rimelig økonomiskpolitisk planlægningsperiode. Rapporten har en række eksperimenter og følsomhedsanalyser, men få konkrete anvisninger på tiltag til løsning af dette fundamentale problem.

I kapitlerne om holdbarhed nævnes spørgsmål om troværdig som argument i flere sammenhænge. Flere steder er det dog uklart, præcist hvilke faktorer, der er afgørende for troværdigheden. I den sammenhæng savnes en mere systematisk rapportering af profilen for gældsniveauet i de forskellige scenarier og reformmuligheder, der analyseres. Selvom gældsudviklingen er implicit afspejlet i forholdet mellem primær og totalbudgetsaldo, vil det være af stor pædagogisk værdi, at rapportere gældsudviklingen, også fordi det er den variable, der er tættest knyttet til spørgsmål om troværdighed og sårbarhed.

Analyserne af finanspolitisk holdbarhed har flere centrale konklusioner. For det første er den eksisterende politik ikke finanspolitisk holdbar, og der udestår et behov for justering af politikken. For det andet vil en sikring af finanspolitisk holdbarhed ikke nødvendigvis give en acceptabel budgetprofil. Endelig er der et stort behov for en meget stram udgiftsstyring – især i fravær af strukturreform. Formandskabet rejser i kapitel IV en række punkter i forhold til at sikre bedre rammer for styringen af finanspolitikken. Både erfaringerne fra de senere år og de fremadrettede udfordringer understreger vigtigheden af at etablere mere stramme rammer for styringen af finanspolitikken.

Særlig sagkyndig Nina Smith

Den aktuelle konjunktursituation må vurderes som overordentlig usikker. Selvom der også i de seneste rapporter har været tale om stor usikkerhed, synes situationen lige nu endnu mere labil og kan pege både mod et gryende opsving og et fornyet dyk, for eksempel afledt af nye vanskeligheder på de internationale finansielle markeder. Hvis den positive udvikling fortsætter og formandskabets prognose om en positiv vækstudvikling på knap 2% i 2010 holder, er det rimeligt at reducere den ekspansive effekt af finanspolitikken i 2011 til et neutralt niveau. Hvis der imidlertid kommer et tilbageslag i den internationale og danske økonomi, vil der blive be-

hov for igen at lempe finanspolitikken, fordi en længere periode med voksende ledighed for alvor vil betyde en marginalisering af de svagere grupper på arbejdsmarkedet, herunder specielt unge nyuddannede.

Ovenstående strategi fordrer, at der er et finanspolitisk manøvrerum. Problemet er, at dette manøvrerum begynder at indsnævres. Som meget klart påpeget af formandskabet afhænger de finanspolitiske manøvrer muligheder meget af, hvor hurtigt og hvor store reformer, der gennemføres med henblik på at skabe finanspolitisk holdbarhed på mellemlangt og langt sigt. En optimal strategi for den økonomiske politik er hurtigst muligt at gennemføre nogle af de reformer, der igennem de senere år er foreslået af diverse kommissioner og af formandskabet, således at usikkerhederne med hensyn til den internationale konjunkturudvikling kan tackles med en passende dosering af finanspolitikken uden at være begrænset af hensynet at undgå en for stor gældsopbygning. Den nyligt vedtagne reduktion af dagpengeperioden, udgør et skridt i denne retning, men er - som det påpeges i formandskabets beregninger - slet ikke tilstrækkeligt til at sikre langsigtet holdbarhed på de offentlige finanser.

Med 'genopretningspakken' er der stræbt efter at skabe hurtig balance på de offentlige budgetter, primært gennem en meget stram finanspolitik, herunder en stærk opbremsning af (væksten i) det offentlige forbrug allerede fra 2011. Alternativt kunne der vælges en mere offensiv økonomisk politik, der via betydelige arbejdsmarkedsreformer øger arbejdsudbuddet i løbet af de kommende år og giver basis for en højere økonomisk vækst. Begge strategier indeholder store udfordringer. På den ene side er en målsætning om at reducere det offentlige forbrugs andel af BNP vanskelig, uanset at niveauet de seneste år er vokset kraftigt. En række faktorer, herunder aldring, velstandseffekter, udvikling i enhedsomkostninger mv. trækker alle i retning af at øge det offentlige forbrug også i fremtiden. På den anden side er befolkningens ønsker til øget fritid også veldokumenterede. Valget mellem de to strategier repræsenterer grundlæggende forskellige politiske valg, men begge veje er principielt mulige, fordi Danmark er et af de europæiske lande, som har det stærkeste finanspolitiske udgangspunkt.

I rapporten gennemføres nye beregninger af den finanspolitiske holdbarhed og der argumenteres for, at kravet til 'finanspolitisk holdbarhed' i fremtiden bør suppleres med krav til den 'finanspolitiske troværdighed', hvilket i lyset af bl.a. den seneste tids erfaringer fra Sydeuropa forekommer særdeles relevant. Det er en meget vigtig pointe, at timingen af over- eller underskud også er vigtigt, fordi lange perioder med gældsopbygning kan bringe den troværdigheden af finanspolitikken i fare, uanset om finanspolitikken på langt sigt er holdbar. Derudover kan der generelt være grund til at benytte en vis disciplin med hensyn til brugen af begrebet finanspolitisk holdbarhed, således at der ikke indlægges mange fremtidige uspecificerede og usikre forbedringer af de offentlige budgetter.

Der foreslås i kapitel IV at indføre konjunkturafhængige incitamenter på og subsidier til kommunale investeringer, således at de offentlige investeringsudgifter i højere grad bliver konjunkturmedløbende. Tilsvarende foreslås nominelle udgiftsmål og flerårige udgiftsrammer som i Sverige for at sikre bedre styringsmuligheder for det offentlige forbrug. Generelt vil det være ønskeligt at overveje nye instrumenter, som kan forbedre styringsmulighederne på både kort og mellemlangt sigt, men også instrumenter, som robustgør de offentlige finanser på langt sigt. Indeksering af folkepensionsalderen er et godt eksempel på et sådan tiltag, som har meget stor betydning for den langsigtede finanspolitiske holdbarhed. En ophævelse af nominalprincippet i ejendomsbeskatningen og andre afgifter ville tilsvarende forøge holdbarheden. Men også tiltag, der robustgør de offentlige udgifter til forbrug bør fremmes. En omlægning og forøgelse af brugerbetalingen på offentlige serviceydelser er et vigtigt instrument til at styre den fremtidige adfærd og efterspørgsel, som ville gøre det langt lettere for kommunerne at overholde deres udgiftsbudgetter.

Kapitel IV indeholder en analyse af betydningen af øget uddannelse for den finanspolitiske holdbarhed. Det er uden for diskussion, at i det omfang et øget uddannelsesniveau øger væksten via produktiviteten, vil det ikke afhjælpe de langsigtede finanspolitiske holdbarhedsproblemer i synderligt, fordi overførselsindkomsterne reguleres med lønudviklingen. Kun hvis erhvervsfrekvenserne øges som en direkte følge af et øget uddannelsesniveau er der en effekt på den finanspolitiske holdbarhed som den beregnes i DREAM. Mere uddannelse er således ikke som de korrekt angives i rapporten en *tilstrækkelig* betingelse for at løse de langsigtede holdbarhedsproblemer. Det udelukker selvsagt ikke, at mere uddannelse er en *nødvendig* betingelse for en holdbar fremtidig økonomisk udvikling, fordi der internationalt satses meget stærkt på at højne befolkningernes uddannelsesniveau i mange lande, ikke mindst uden for Europa. Hvis Danmark skal fastholde sin position blandt nogle af verden rigeste lande er investeringer i både kvantitet og kvalitet af uddannelsesystemet derfor et afgørende element. Tilsvarende gælder, at fordelingspolitiske målsætninger om en relativt lige indkomstfordeling stiller store krav til bredden i uddannelsessystemet. Målsætningerne om 95% og 50% af en ungdomsårgang får henholdsvis en ungdomsuddannelse og en videregående uddannelse er derfor gode og ambitiøse mål, som der ikke bør slækkes på. Det udelukker naturligvis ikke, at man i fremtiden kan overveje, om en del af finansieringen på de længstvarende uddannelser, hvor forholdet mellem det privatøkonomiske og det samfundsøkonomiske afkast er højest, delvis bør overtages af dem, der selv har størst gavn af investeringerne, nemlig de fremtidige kandidater med disse uddannelser.